Godtgørelse til efterladte ved dødsfald

Betænkning afgivet af Justitsministeriets arbejdsgruppe om godtgørelse til efterladte ved dødsfald

Betænkning nr. 1412

København 2002

34.51/186

Publikationen kan bestilles hos

Statens Information
Kigkurren 10
Postboks 1300
2300 København S

Tlf. 33 37 92 28
www.netboghandel.dk

Publikationen kan hentes på Justitsministeriets hjemmeside
http://www.jm.dk/publikationer/betl412

ISBN 87-601-9479-0
ISBN 87-601-9480-4 (Internet)

100 kr.inkl. moms

Tryk: Fihl Jensen Grafisk Produktion A/S

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Indledning

1.1. Arbejdsgruppens kommissorium
1.2. Arbejdsgruppens sammensætning mv.

Kapitel 2. Sammenfatning

Kapitel 3. Gældende dansk ret

3.1. Godtgørelsesregler i dansk ret
3.2. Erstatning ved dødsfald
3.2.1. Tab af forsørger
3.2.2. Begravelsesudgifter og overgangsbeløb
3.2.3. Godtgørelse for ikke-økonomisk skade
3.3. Erstatning for personskade i form af psykiske skader
3.3.1. Nogle generelle synspunkter
3.3.2. De enkelte tilfældegrupper
3.3.2.1. Den erstatningssøgende har selv været impliceret i ulykken
3.3.2.2. Den erstatningssøgende har overværet eller er blevet underrettet om ulykken
3.3.3. Sammenfatning
3.4. Erstatning i anledning af en andens personskade
3.5. Særligt om arbejdsskader
3.5.1. Generelt
3.5.2. Psykiske skader

Kapitel 4. Reglerne i andre lande

4.1. Sverige
4.1.1. Erstatning for psykiske skader
4.1.2. Erstatning for sorg og savn eller for krænkelse
4.2. Norge
4.2.1. Erstatning for psykiske skader
4.2.2. Erstatning for oppreisning
4.3. Finland
4.3.1. Erstatning for psykiske skader
4.3.2. Erstatning for lidelse til efterladte
4.4. Island
4.4.1. Erstatning for psykiske skader
4.4.2. Godtgørelse for tort til efterladte
4.5. Frankrig
4.6. Sammenfatning vedrørende de nordiske lande

Kapitel 5. Arbejdsgruppens overvejelser

5.1. Bør der indføres en regel om godtgørelse til efterladte?
5.2. Erstatning for psykiske skader
5.3. Anvendelsesområdet for en godtgørelsesregel

Kapitel 6. Arv af krav om godtgørelse for personskade

6.1. Gældende ret
6.1.1. Godtgørelseskrav
6.1.2. Erstatningskrav
6.2. Reglerne i andre lande
6.2.1. Sverige
6.2.2. Norge
6.2.3. Finland
6.2.4. Island
6.3. Arbejdsgruppens overvejelser

Kapitel 7. Økonomiske og administrative konsekvenser af arbejdsgruppens forslag

7.1. Indførelse af en regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald

7.2. Ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2

Kapitel 8. Arbejdsgruppens lovudkast med bemærkninger

8.1. Lovudkast
8.2. Specielle bemærkninger

Bilag
Arbejdsskadestyrelsens vejledning om anerkendelse af psykiske lidelser (2000)

Kolofon

Titel: Godtgørelse til efterladte ved dødsfald

Udgiver: Justitsministeriet

Sprog: dansk

ISBN: 87-601-9479-0

ISBN internet: 87-601-9480-4

Pris (læs og download): 0 kr.

URL: *http://www.jm.dk/*

Version: 1.0

Versionsdato: 200202

Kapitel 1. Indledning

1.1. Arbejdsgruppens kommissorium

Arbejdsgruppen blev nedsat den 23. marts 2001 og har arbejdet på grundlag af følgende kommissorium:

Den, der forvolder en andens død, skal efter de gældende erstatningsregler betale erstatning for det økonomiske tab, de efterladte lider som følge af dødsfaldet. De efterladte kan således efter reglerne i erstatningsansvarsloven kræve erstatning for forsørgertab og for begravelsesudgifter. Efter det lovforslag om ændring af bl.a. erstatningsansvarsloven, som justitsministeren for nylig har fremsat for Folketinget, vil de efterladte desuden som noget nyt kunne kræve et overgangsbeløb på 108.000 kr. Dette beløb er en standardiseret kompensation for de forskellige mere eller mindre dokumenterbare udgifter, der som regel vil være forbundet med en ægtefælles eller samlevers død, f.eks. flytteudgifter, udgifter til bistand i hjemmet, begravelsesudgifter mv.

Erstatningsansvarsloven indeholder derimod ikke hjemmel til at tilkende de efterladte en tortlignende godtgørelse.

Justitsministeriet har besluttet at nedsætte en arbejdsgruppe, der skal belyse og overveje spørgsmålet om at indføre en hjemmel i erstatningsansvarsloven til at tilkende de efterladte en sådan godtgørelse. En regel herom vil fravige lovens princip om, at efterladte ikke kan få godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Arbejdsgruppen skal redegøre for de hensyn, der kan tale for, og de hensyn, der kan tale imod at fravige dette princip.

Eventuel indførelse af en hjemmel til at tilkende efterladte en tortlignende godtgørelse vil rejse bl.a. følgende væsentlige spørgsmål, som arbejdsgruppen skal overveje:

Der kan for det første rejses spørgsmål om afgrænsningen af den personkreds, der kan tilkendes

en godtgørelse. Bør der f.eks. alene kunne tilkendes godtgørelse til afdødes ægtefælle/samlever og til afdødes børn og/eller forældre, eller bør der også være mulighed for at tilkende godtgørelse til andre pårørende eller nærstående?

Der kan endvidere rejses spørgsmål om, i hvilket omfang der i øvrigt bør opstilles kriterier for, hvornår der kan tilkendes en godtgørelse. Bør det eventuelt være en betingelse, at den efterladte konkret må antages at have haft en særligt nær (følelsesmæssig) tilknytning til den afdøde? Bør det være en betingelse, at den skadevoldende handling har været af en vis grovere karakter (f.eks., at dødsfaldet er forvoldt på en særligt krænkende måde, eller at skadevolderen har handlet forsætligt eller groft uagtsomt)? Bør det være en betingelse, at omstændighederne ved den skadevoldende handling og/eller dødsfaldet har været særligt psykisk belastende for den efterladte (som f.eks., hvis den pågældende har været øjenvidne)? I forbindelse hermed kan der endvidere rejses spørgsmål om, hvorvidt andre løsninger i givet fald vil være mere hensigtsmæssige, herunder f.eks. en lovgivningsmæssig regulering af mulighederne for at tilkende efterladte mv. erstatning for chokskader o.l., som er forårsaget af dødsfaldet.

Det bør endvidere overvejes, hvor store godtgørelsesbeløb der i givet fald bør kunne tilkendes, og om der bør opstilles nærmere kriterier for beregningen. Det bør indgå i disse overvejelser, at det ikke er muligt at fastsætte en pris på følelsesmæssige belastninger.

Arbejdsgruppen skal inddrage relevante erfaringer fra udlandet, navnlig erfaringerne fra Norge, Finland og Island, hvor man har regler, som i forskelligt omfang giver mulighed for at tilkende tortlignende godtgørelser til efterladte.

I det omfang arbejdsgruppen finder, at der er grundlag for lovgivning, skal arbejdsgruppen udarbejde forslag til lovregler.

1.2. Arbejdsgruppens sammensætning mv.

Arbejdsgruppen har haft følgende sammensætning:

Retschef Jens Møller, Folketingets Ombudsmand (formand)
Professor, dr.jur. Bo von Eyben
Praksiskoordinator Susanne Fischer, Beskæftigelsesministeriet (tidligere Socialministeriet)
Lovråd Lars Hjortnæs, Justitsministeriet
Advokat Mette Lauritzen, Advokatrådet
Vicedirektør Claus Tønnesen, Forsikring & Pension
Kst. landsdommer Dorthe Wiisbye, Den Danske Dommerforening

Fuldmægtig Jens Røn, Justitsministeriet, har været sekretær for arbejdsgruppen.

Til brug for arbejdsgruppens arbejde har Justitsministerierne i Sverige, Norge og Finland bidraget med oplysninger om erstatningsreglerne i disse lande. Professor Vidar Már Matthiasson, Islands Universitet, har bidraget med oplysninger om islandsk ret.

Arbejdsgruppen har holdt fire møder og afslutter sit arbejde med afgivelsen af denne betænkning.

København, den 24. januar 2002.

Bo von Eyben	Susanne Fischer	Lars Hjortnæs
Mette Lauritzen	Claus Tønnesen	Dorthe Wiisbye
Jens Møller (formand)		/ Jens Røn (sekretær)

Kapitel 2. Sammenfatning

Arbejdsgruppens opgave har efter kommissoriet været at overveje og belyse spørgsmålet om at indføre en hjemmel i erstatningsansvarsloven til at tilkende de efterladte ved dødsfald en særlig godtgørelse ud over en eventuel erstatning for økonomisk tab.

Betænkningens kapitel 3 indeholder en redegørelse for gældende dansk ret med hensyn til erstatning og godtgørelse ved dødsfald samt mulighederne for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader. Som det fremgår heraf, kan de efterladte i dag alene få erstatning for økonomisk skade som følge af et dødsfald: Erstatning for tab af forsørger og for rimelige begravelsesudgifter samt fra den 1. juli 2002 et såkaldt overgangsbeløb.

Arbejdsgruppen har til brug for sine overvejelser indhentet oplysninger om gældende ret i de øvrige nordiske lande med hensyn til de efterladtes muligheder for at få godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved dødsfald og om mulighederne for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader. Der henvises herom til betænkningens kapitel 4. Som det fremgår heraf, findes der både i Norge, Finland og Island regler om godtgørelse til de efterladte ved dødsfald, mens der i Sverige pr. 1. januar 2002 er indført lovregler om erstatning for psykiske skader som følge af en nærtståendes død.

Efter arbejdsgruppens opfattelse vil en almindelig regel om, at enhver ikke-økonomisk skade kan kræves erstattet, som følge af den manglende objektive målestok for vurdering af skaden medføre betydelig uforudsigelighed og dermed rets-usikkerhed i den praktiske retsanvendelse. Det er på den baggrund arbejdsgruppens generelle opfattelse, at regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade kun bør indføres, hvor der er et ganske særligt behov herfor, og hvor der samtidig kan opstilles visse objektive kriterier for reglens anvendelsesområde.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der er grundlag for at indføre en generel regel om godtgørelse til efterladte ved ethvert dødsfald, der skyldes en ansvarspådragende handling. Arbejdsgruppen peger imidlertid på, at der i et vist begrænset omfang kan være behov for en godtgørelsesregel

ved dødsfald, der er forvoldt under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der må antages at være tale om en særlig følelsesmæssig belastning eller krænkelse af de efterladte.

Indførelsen af en sådan godtgørelsesregel kan give anledning til principielle overvejelser og betænkeligheder med hensyn til karakteren af den erstatning mv., der bør kunne tilkendes ved dødsfald. Der kan bl.a. være risiko for, at reglen opfattes som om, at der nu sættes en pris på et menneskeliv som sådan og/eller den følelsesmæssige belastning ved at miste en nær pårørende.

Dette udelukker dog efter arbejdsgruppens opfattelse ikke, at der indføres en godtgørelsesregel med et begrænset anvendelsesområde. Der peges i den forbindelse bl.a. på, at der allerede i dag findes regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved personskade, og at der er en vis lighed mellem en regel om godtgørelse ved dødsfald og erstatningsansvarslovens § 26 om godtgørelse for tort mv.

Arbejdsgruppen foreslår på den baggrund, at der indsættes en ny regel i erstatningsansvarsloven om godtgørelse til efterladte ved dødsfald. Reglen giver mulighed for at tilkende nære pårørende til den afdøde en godtgørelse på normalt op til ca. 100.000 kr. ved dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt. Reglen tænkes navnlig anvendt i tilfælde af forsætligt drab.

Arbejdsgruppen har også overvejet, om der bør indføres regler om mulighederne for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader som følge af, at en nærtstående bliver dræbt eller kvæstet. Efter arbejdsgruppens opfattelse bør det overvejes i videre omfang end i dag at give erstatning for sådanne psykiske skader efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven. Der findes imidlertid ikke på nuværende tidspunkt tilstrækkeligt grundlag for at foreslå lovregler herom. Arbejdsgruppen forudsætter i den forbindelse, at den foreslåede godtgørelsesregel ikke vil være til hinder for en sådan udvikling i retspraksis.

Der henvises til betænkningens kapitel 5 om arbejdsgruppens overvejelser samt kapitel 8, der indeholder arbejdsgruppens lovudkast med bemærkninger.

Arbejdsgruppen foreslår endelig, at den særlige regel i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, om, hvornår krav på godtgørelse for personskade falder i arv, ophæves. Forslaget indebærer, at krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade i anledning af en personskade vil falde i arv fra samme tidspunkt som krav på erstatning for økonomisk skade, dvs. uanset om skadelidte inden sin død har gjort kravet gældende. Der henvises herom til betænkningens kapitel 6.

De økonomiske og administrative konsekvenser af arbejdsgruppens forslag er beskrevet i betænkningens kapitel 7.

Kapitel 3. Gældende dansk ret

3.1. Godtgørelsesregler i dansk ret

Der skelnes i dansk erstatningsret mellem erstatning for økonomisk skade og erstatning for ikke-økonomisk skade normalt kaldet godtgørelse .

Der kan ikke altid opstilles en klar grænse mellem økonomisk og ikke-økonomisk skade, men som udgangspunkt for afgrænsningen peges ofte på, om skaden efter objektive kriterier kan omsættes til et pengebeløb (tabet). Hvis dette er tilfældet, er der tale om en *økonomisk skade*. Som eksempler herpå kan fra personskadeområdet nævnes udgifter til medicin mv. samt tabt arbejdsfortjeneste og tab af erhvervsevne, der angår et aktuelt, henholdsvis et fremtidigt indtægtstab, som i princippet kan opgøres i kroner og ører.

Beror vurderingen af skaden derimod på rent subjektive kriterier som lidelse, tort, ubehag mv., hvor der ikke kan opstilles en objektiv økonomisk målestok, er der tale om en *ikke-økonomisk skade*. Det kan f.eks. være godtgørelse for svie og smerte, varigt mén eller tort.

Selv om der er tale om godtgørelse for ikke-økonomisk skade, kan en godtgørelsesregel indeholde forholdsvis klare og præcise kriterier for, hvornår der ydes godtgørelse og med hvilke beløb. Som eksempel kan nævnes godtgørelse for svie og smerte efter erstatningsansvarslovens § 3, der i første række omfatter den skadelidtes fysiske lidelse (smerter) som følge af skaden. Erstatningsansvarsloven indeholder faste satser for godtgørelse for svie og smerte pr. dag, skadelidte er sygemeldt. Disse satser er imidlertid ikke ud fra objektive kriterier udtryk for skadelidtes smerter: Denne subjektive oplevelse hos den enkelte skadelidte kan ikke måles i kroner og ører, og godtgørelsen/satserne må fastsættes ud fra, hvad der samfundsmæssigt anses for et rimeligt og passende niveau.

Dansk erstatningsret bygger på det princip, at der som hovedregel kun kan kræves erstatning for økonomisk skade. Udgangspunktet er, at den skadelidte økonomisk skal stilles, som om

skaden ikke var sket.

Godtgørelse for ikke-økonomisk skade gives derimod alene i særlige tilfælde, hvor der findes at være et særligt behov herfor. Tilkendelse af godtgørelse for ikke-økonomisk skade forudsætter, at der er en særlig hjemmel i loven hertil.

Baggrunden for denne begrænsning i adgangen til at erstatte ikke-økonomisk skade er navnlig vanskelighederne ved at opstille objektive kriterier for fastsættelsen af erstatningen. Der er således blevet peget på, at en almindelig regel om, at også ikke-økonomisk skade kan kræves erstattet, vil medføre betydelig retsusikkerhed og risiko for vilkårlighed med hensyn til, hvornår der vil blive tilkendt en sådan erstatning/godtgørelse [1].

Gældende dansk lovgivning indeholder flere regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade både i erstatningsansvarsloven og i anden lovgivning. Der kan næppe peges på ét bestemt fællestræk, der har gjort, at man på netop disse områder har valgt at indføre sådanne godtgørelsesregler. Der er snarere tale om, at forskellige hensyn med varierende styrke har indgået i udformningen af godtgørelsesregler på de enkelte retsområder.

En række godtgørelsesregler synes navnlig begrundet i, at der er tale om en sådan *særlig krænkelse* af den skadelidtes person, herunder i form af en egentlig personskade, at man har fundet, at der bør gives en økonomisk kompensation herfor, selv om der ikke kan opgøres et økonomisk tab.

Erstatningsansvarsloven indeholder f.eks. regler om godtgørelse for svie og smerte (§ 3) og for varigt mén (§ 4) som følge af en personskade. Godtgørelse for svie og smerte omfatter den skadelidtes fysiske lidelse som følge af skaden (smerter mv.). Godtgørelse for varigt mén skal kompensere for de varige ulemper, som skaden medfører for den skadelidte, f.eks. nedsat bevægelighed, nedsat syn eller hørelse, vanskeligheder ved at deltage i fritidsaktiviteter mv., det psykiske ubehag ved et handicap og indskrænkninger i livets øvrige aktiviteter (spisning, påklædning mv.). Begge regler omfatter følger af en personskade, der i mange tilfælde objektivt kan konstateres f.eks. at den skadelidte er sygemeldt eller har mistet den ene arm, men hvor der ikke på objektivt grundlag kan fastsættes en pris på skaden.

Andre godtgørelsesregler, der i endnu højere grad er udtryk for en kompensation for en særlig krænkelse af en person, er f.eks. erstatningsansvarslovens § 26 om godtgørelse for tort mv. samt de forskellige specialregler om godtgørelse for tort, f.eks. ophavsretslovens § 83, retsplejelovens § 639 (ulovlig arrest) og retsplejelovens §§ 1018 a-d (erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning). Tort er navnlig en krænkelse af en persons selv- og æresfølelse, dvs. opfattelsen af eget værd og omdømme.

Fra et særligt retsområde kan nævnes artikel 41 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, hvorefter Menneskerettighedsdomstolen skal tilkende den forurettede part en passende erstatning, hvis den pågældende stat kun tillader delvis skadesløsholdelse. Domstolen tilkendte f.eks. i en dom afsagt den 15. februar 2000 [2] klageren 70.000 kr. i godtgørelse for ikke-økonomisk skade som følge af, at klagerens ret til rettergang inden en rimelig frist (konventionens artikel 6) var blevet krænket i forbindelse med de danske domstoles behandling af en sag om erstatning for personskade. Fra straffeprocessens område kan nævnes UfR 2001.510 Ø, hvor landsretten tilkendte en erstatning på 10.000 kr. for lidelse, tort mv. i anledning af en krænkelse af retten til rettergang inden en rimelig frist.

I nogle tilfælde synes *præventive hensyn* at være tillagt betydeligt vægt, dvs. at godtgørelsesreglerne tilsigter at bidrage til, at bestemte retsstridige forhold undgås.

Som eksempel herpå kan nævnes reglerne i ligebehandlingslovens §§ 14-16 om godtgørelse bl. a. ved manglende ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til ansættelse, forflyttelse, forfremmelse og uddannelse samt ved afskedigelse i strid med ligebehandlingsloven. Det antages, at dansk rets almindelige erstatningsregler gælder ved siden af disse særlige godtgørelsesregler [3]. Ligebehandlingsloven gennemfører EU-direktiver om ligebehandling, der bl.a. indeholder regler om erstatning som følge af forskelsbehandling. EF-Domstolen har herom udtalt, at medlemsstaternes regler skal sikre erstatningens effektivitet og afskrækkende virkning [4].

Herudover kan nævnes reglen om godtgørelse for manglende ansættelsesbrev mv. i § 6 i lov om arbejdsgiverens pligt til at underrette lønmodtageren om vilkårene for ansættelsesforholdet og reglen om godtgørelse for usaglig afskedigelse i funktionærlovens § 2 b.

I nogle tilfælde vil godtgørelsesregler også dække et *økonomisk behov*. Godtgørelsen ydes, uanset om der er lidt et økonomisk tab eller ej og vil i et vist omfang kunne opleves som en standardiseret erstatning . Der ydes en vis økonomisk kompensation for forhold, som i almindelighed vil medføre et økonomisk tab, men uden at den enkelte skadelidte skal føre bevis for størrelsen af sit tab eller med andre ord en form for bevislettelse.

Som eksempel herpå kan også nævnes funktionærlovens § 2 a om fratrædelsesgodtgørelse ved en i øvrigt saglig afskedigelse. Det fremgår af forarbejderne, at reglen skal mildne overgangen til anden beskæftigelse for ældre funktionærer, der opsiges efter i en længere årrække at have været beskæftiget i samme virksomhed [5].

Endvidere kan nævnes § 3, stk. 1, i lov om forbrugerbeskyttelse ved erhvervelse af fast ejendom om en rimelig godtgørelse til en sælger, der har måttet betale for en fejl, der burde

have været omtalt i en tilstandsrapport, og § 24, stk. 2, i lov om omsætning af fast ejendom om godtgørelse for beregningsfejl foretaget af en ejendomsformidler.

Selv om godtgørelse for varigt mén efter erstatningsansvarslovens § 4 omfatter ikke-økonomisk skade, må godtgørelsen sammen med en eventuel erhvervsevnetabserstatning mv. antages også at skulle dække visse udgifter som følge af en personskade, som ikke kan kræves erstattet som helbredelsesudgifter og andet tab efter erstatningsansvarslovens § 1 [6].

3.2. Erstatning ved dødsfald

3.2.1. Tab af forsørger

Den, der er erstatningsansvarlig for en andens død, skal efter erstatningsansvarslovens § 12 bl. a. betale erstatning til den, der ved dødsfaldet har mistet en forsørger.

Erstatning for tab af forsørger til ægtefælle eller samlever (erstatningsansvarslovens § 13) udgør 30 pct. af den erhvervsevnetabserstatning, som afdøde må antages at ville have opnået ved et fuldstændigt erhvervsevnetab, dog som hovedregel mindst 398.000 kr. (pr. 1. januar 2002). Pr. 1. juli 2002 forhøjes beløbet til 663.500 kr. [7] Den højeste forsørgertabserstatning udgør i dag 1.116.000 kr.. Beløbet forhøjes pr. 1. juli 2002 til 1.860.150 kr.

Der kan ydes forsørgertabserstatning efter erstatningsansvarslovens § 13, selv om ægtefællerne ikke levede sammen ved dødsfaldet. For så vidt angår samlever er det afgørende, om der på tidspunktet for skaden, bestod et samliv af en art, der konkret gør det rimeligt at sidestille den efterlevende med en ægtefælle. Der kan ved denne vurdering bl.a. lægges vægt på, om der ved dødsfaldet var fælles bolig, fælles husholdning og fælles økonomi i øvrigt. Der stilles ikke bestemte krav til varigheden af det forudgående samliv.

Afdødes børn kan kræve en erstatning for tab af forsørger svarende til det bidrag til barnets underhold, som afdøde kunne være pålagt efter lov om børns retsstilling pr. 1. juli 2002 lov om børns forsørgelse (erstatningsansvarslovens § 14). Var afdøde eneforsørger, forhøjes erstatningen til børn til det dobbelte.

Der kan efter erstatningsansvarslovens § 12 endelig ydes forsørgertabserstatning til andre end ægtefælle, samlever og børn, f.eks. til stedbørn og forældre, hvis der har været en faktisk forsørgelse fra afdødes side.

3.2.2. Begravelsesudgifter og overgangsbeløb

Efter erstatningsansvarslovens § 12 skal den, der er erstatningsansvarlig for en andens død, ud over erstatning for tab af forsørger betale erstatning for rimelige *begravelsesudgifter*.

Det har tidligere været uafklaret, i hvilket omfang andre udgifter som følge af dødsfaldet, f.eks. flytteudgifter og udgifter til hushjælp, kan kræves erstattet.

Med virkning fra den 1. juli 2002 [8] indsættes imidlertid en ny regel i erstatningsansvarsloven om *overgangsbeløb* til de efterladte ved dødsfald. En tilsvarende regel findes allerede i dag i arbejdsskadesikringsloven.

Efter den nye § 14 a i erstatningsansvarsloven tilkommer der ved dødsfald den efterlevende ægtefælle eller samlever et overgangsbeløb på 111.000 kr. Der kan kun udbetales ét overgangsbeløb i forbindelse med et dødsfald.

Overgangsbeløbet ydes som en standardiseret kompensation for de forskellige uforudsete og mere eller mindre dokumenterbare udgifter, der som regel vil være forbundet med en ægtefælles eller samlevers død, f.eks. flytteudgifter, udgifter til bistand i hjemmet, begravelsesudgifter mv. Overgangsbeløbet kan udbetales ved siden af erstatning for tab af forsørger, mens den, der får udbetalt overgangsbeløbet, ikke tillige kan kræve særskilt erstatning for begravelsesudgifter.

Ægtefælle og samlever skal forstås på samme måde som i erstatningsansvarslovens § 13 om forsørgertabserstatning. Hvis den afdøde ikke efterlader sig ægtefælle eller samlever, kan beløbet tilkendes en anden efterladt person, når særlige omstændigheder taler derfor. Særlige omstændigheder, som kan begrunde, at overgangsbeløbet udbetales til en anden efterladt, kan f. eks. være, at det pågældende familiemedlem i mange år har haft fælles bolig og fælles husholdning med afdøde. Beløbet vil også kunne udbetales til forældre til større hjemmeboende børn, der bidrog til husholdningen, eller til en søster eller bror, som havde fælles bolig mv. med afdøde.

3.2.3. Godtgørelse for ikke-økonomisk skade

Erstatningsansvarsloven indeholder ikke regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade (psykisk smerte, sorg mv.) i anledning af et dødsfald, og i UfR 1988.733 Ø blev det fundet uforeneligt med forarbejderne til erstatningsansvarsloven at yde en sådan godtgørelse.

Der gives heller ikke tortgodtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26 til pårørende til ofre. Højesteret har således ikke fundet grundlag for at tilkende tortgodtgørelse til en mor, hvis 6-årige søn omkom ved en påsat brand, uanset moren selv var i overhængende fare ved branden, jf. UfR 1997.721 H. Tilsvarende blev det i UfR 2000.1924 H (landsrettens dom) afvist at give

tortgodtgørelse til to børn, hvis mor var blevet dræbt af sin tidligere samlever, selv om der ved strafudmålingen blev henvist til lovovertrædelsens grovhed og den herved udviste kynisme .

3.3. Erstatning for personskade i form af psykiske skader

3.3.1. Nogle generelle synspunkter

Erstatningsansvarsloven indeholder dansk rets almindelige regler om udmåling af erstatning og godtgørelse ved personskade. En personskade kan både være fysiske og psykiske følger af en ansvarspådragende handling.

Det er et grundprincip i dansk erstatningsret, at skadevolderen kun er ansvarlig for adækvate følger af sin handling. Spørgsmålet om adækvans opstår i tilfælde, hvor der alene er en spinkel årsagssammenhæng mellem skadevolders ansvarspådragende handling og den skete skade.

Adækvansbetingelsen er traditionelt beskrevet således, at skaden skal være en påregnelig følge af handlingen, dvs. at skadevolderen, da han foretog handlingen, indså eller burde have indset, at skaden lå inden for de mulige følger, som handlingen kunne få.

I nyere juridisk teori har man dog bevæget sig væk fra dette påregnelighedskrite-rium og i stedet fremhævet den risikoafvejning, som adækvansbetingelsen anses for at være udtryk for: Hvilke skadelige følger af den ansvarspådragende handling bør skadevolderen bære risikoen for?

Adækvanskriteriet beskrives her på den måde, at der som udgangspunkt ikke ifaldes erstatningsansvar for en handling, medmindre handlingen har medført en ikke ubetydelig forøgelse af risikoen/faren for indtrædelse af den skade, som faktisk indtrådte. Erstatningsansvaret omfatter med andre ord ikke følger, der fremstår som atypiske og tilfældige i forhold til den risiko, som blev fremkaldt ved den ansvarspådragende handling [9].

Der er i den juridiske teori tidligere lagt en del vægt på adækvansbetingelsen ved fastlæggelsen af, i hvilket omfang der kan kræves erstatning for personskade i form af psykiske skader [10]. I nyere teori er der dog taget afstand fra dette synspunkt, og der er peget på, at adækvanssynspunktet alene indgår som ét blandt flere momenter i vurderingen af, i hvilket omfang der skal gives erstatning. Der må bl.a. også lægges vægt på det uheldige i en for vidtgående erstatningspligt og på faren for misbrug af erstatningsinstituttet ved, at den erstatningssøgende simulerer en psykisk lidelse [11].

I kommentaren til UfR 1973.451 H [12] anføres det tilsvarende, at den klassiske adækvanslære

om skadens påregnelighed næppe bidrager til løsningen af spørgsmålet om erstatning for chokskader. Der henvises bl.a. til, at en psykisk skade (chok) i visse tilfælde må anses for en lige så påregnelig følge af en ansvarspådragende handling som en fysisk skade.

3.3.2. De enkelte tilfældegrupper

Spørgsmålet om erstatning for psykiske skader kan i praksis opstå i flere forskellige situationer:

- Kravet rejses af en person, der har været direkte impliceret i f.eks. en ulykke og har fået både en fysisk og en psykisk skade.
- Kravet rejses af en person, der har været direkte impliceret i ulykken, men alene har fået en psykisk skade.
- Kravet rejses af en person, der ikke har været direkte impliceret i ulykken, men har overværet denne eller er kommet til stede umiddelbart efter, at ulykken er sket.
- Kravet rejses af en person, der ikke har været direkte impliceret i ulykken, men som efterfølgende er blevet underrettet om den.

Erstatning for personskade i form af psykiske skader forudsætter, at de almindelige betingelser for at ifalde erstatningsansvar er opfyldt, herunder at der er årsagssammenhæng mellem den ansvarspådragende handling og den psykiske skade.

I det omfang, der gives erstatning, skal denne fastsættes efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven om erstatning for personskade. Der kan således efter lovens § 1 kræves erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, erstatning for helbredelsesudgifter og andet tab samt godtgørelse for svie og smerte. Hvis skaden har medført varige følger, kan der tillige kræves godtgørelse for varigt mén og erstatning for tab eller forringelse af erhvervsevne.

3.3.2.1. Den erstatningssøgende har selv været impliceret i ulykken

Hvis den psykiske skade er opstået i forbindelse med, at den erstatningssøgende har lidt direkte fysisk overlast, kan der som udgangspunkt kræves erstatning også for den psykiske skade.

Fra retspraksis kan nævnes:

UfR 1946.199 Ø tilkendte erstatning til en cyklist, der blev kørt ned og sandsynligvis fik en lettere hjernerystelse, og derefter udviklede en hysterisk lidelse , idet denne lidelse ikke kunne anses for at være en upåregnelig følge af påkørslen. En tilsvarende afgørelse er UfR 1926.193 V.

Til sammenligning kan nævnes UfR 1996.1334 H, der dog især vedrører spørgsmålet om

betydningen af skadelidtes særlige følsomhed. Retslægerådet udtalte, at skadelidtes erhvervsevnetab efter en trafikulykke primært var forårsaget af en piskesmældslæsion, men at det samlede sygdomsbillede var forværret af en grundlæggende psykiatrisk lidelse. Højesteret udtalte, at det var uden betydning for den erstatningsretlige årsags- og adækvansbedømmelse, at skadelidte i kraft af sin psykiske konstitution (og en tidligere tilsvarende skade) var særlig sårbar.

Domstolene har endvidere i flere tilfælde tilkendt erstatning, hvor den erstatningssøgende var impliceret i ulykken uden at lide direkte fysisk overlast, men hvor den psykiske skade skyldes, at den pågældende var eller anså sig for at være i fare for at komme fysisk til skade.

I UfR 1973.451 H tilkendte Højesteret således erstatning for bl.a. tabt arbejdsfortjeneste og godtgørelse for svie og smerte til en bilist, der påkørte en scooter, hvis fører blev dræbt ved påkørslen. Bilisten fik i de følgende år en angstneurose, der gjorde ham uarbejdsdygtig. Højesteret henviste til, *at* bilisten var uden egen skyld, *at* han selv havde været impliceret i ulykken, *at* der var tale om en alvorlig ulykke, der medførte scooterførerens død, og *at* ulykken også var farlig for bilisten selv. Skaden var herefter omfattet af skadevolderens (scooterførerens) erstatningspligt.

Dommen er kommenteret af J. Trolle i UfR 1973B.305. Han anfører, at Højesteret med dommen nok strækker erstatningspligten lidt videre, end man hidtil har gjort. Man har derfor fremhævet disse fire momenter, som gjorde, at resultatet blev anset for sikkert. Det fremhæves, at der ikke kan sluttes modsætningsvist fra dommen, således at erstatning skulle være udelukket i en fremtidig sag, hvor disse momenter ikke alle er til stede.

Der er ligeledes tilkendt erstatning for udgifter til psykologbehandling og godtgørelse for svie og smerte til en mor, hvis 6-årige søn omkom ved en påsat brand, jf. UfR 1997.721 H. Moren påførtes et traumatisk chok og deraf følgende psykisk lidelse. Højesteret begrunder afgørelsen med, at moren under branden selv var i overhængende fare og samtidig var ude af stand til at redde sin søn.

Se f.eks. også UfR 1926.1019 Ø og 1930.650 H (en sporrenser fik et chok, fordi han nær var blevet kørt over), UfR 1937.158 V (en sangerinde fik erstatning for det nervechok, hun fik ved pludselig at se en løs men dog ufarlig løve bag sig) samt UfR 1938.1116 Ø (en mand fik et chok, fordi han i forbindelse med en togulykke havde været i livsfare eller troet, at han var det).

Hvis skadevolderens handling er foretaget i grov kådhed eller lignende, er der i retspraksis i nogle tilfælde givet erstatning, selv om den erstatningssøgende ikke har lidt fysisk overlast og heller ikke i alle tilfælde kan siges at have været i fare herfor:

I UfR 1932.973 Ø tilkendtes erstatning til en husassistent, der fik en nervøs lidelse som følge

af, at der i kådhed blev affyret en hundepistol i kort afstand fra hende. Retten fastslog, at det ikke lå uden for det påregnelige, at skydningen kunne få en skadelig indvirkning på hende .

En lignende afgørelse er UfR 1961.1102 Ø, hvor en mand fik en chok som følge af, at der på hans arbejdsplads blev affyret noget fyrværkeri i et lokale. Han fik et psykisk traume, der førte til, at han senere fik en hjerneblødning og afgik ved døden. Retten anførte, at skadevolderen måtte regne med muligheden for, at nogen af de tilstedeværende kunne lide skade ved, at der uden varsel blev affyret fyrværkeri.

UfR 1955.1050 V afviste derimod at give erstatning til en mand, der blev ramt i nakken af et delvist afgnavet æble kastet af en kollega. Dette udløste en neurotisk lidelse hos den pågældende, hvilket gjorde ham uarbejdsdygtig i længere tid. Retten fandt, at denne følge af handlingen lå uden for, hvad skadevolderen måtte kunne påregne.

3.3.2.2. Den erstatningssøgende har overværet eller er blevet underrettet om ulykken

Det er blevet anført, at også den, der ikke direkte er impliceret i en ulykke, for så vidt bør kunne få erstatning for den psykiske skade, der f.eks. skyldes chokket ved at overvære ulykken. Det er dog samtidig blevet antaget, at domstolene i de fleste tilfælde nok vil afvise at yde erstatning, idet der ikke vil være tale om en adækvat følge [13].

Det fremgår af kommentaren til UfR 1973.451 H [14], at Højesteret ikke ved denne afgørelse har taget stilling til, i hvilket omfang der kan gives erstatning til personer, der ikke selv er impliceret i en ulykke, men får en psykisk skade ved f.eks. at overvære ulykken. Kommentaren er ikke afvisende over for, at der i visse tilfælde vil kunne gives erstatning f.eks. til nære pårørende, der har overværet ulykken, mens den ikke-pårørende tilskuer nok vil have vanskeligt ved at komme igennem med et erstatningskrav.

Retspraksis er heroverfor blevet sammenfattet på den måde, at der er opstillet en fast grænse for, hvornår der kan ydes erstatning: Kun hvis den psykiske skade er opstået som følge af, at den pågældende selv har været i fare eller direkte har lidt fysisk overlast, tilkendes der erstatning for den psykiske skade. Der er dog samtidig peget på, at erstatningsansvaret formentlig uden for store betænkeligheder kunne udvides til de tilfælde, hvor en person har overværet eller fået underretning om, at en nær pårørende er blevet dræbt eller kvæstet [15].

Hvis den erstatningssøgende ikke selv har været direkte impliceret i ulykken, men f.eks. alene har overværet eller efterfølgende er blevet underrettet om den, har retspraksis imidlertid hidtil afvist at yde erstatning for psykiske skader.

I UfR 1988.166 H blev der således ikke givet erstatning til en kvinde, der efter en fødsel havde

gennemgået en mindre operation og herefter fik sin nyfødte søn lagt til amning. Kvinden faldt i søvn, hvorefter drengen faldt på gulvet og fik kraniebrud. Nogen tid efter udviklede kvinden et psykisk traume som følge af uheldet, og hun var sygemeldt i en længere periode. Højesterets flertal fandt ikke, at denne følge af uheldet var omfattet af hospitalets erstatningspligt.

Senest er det i UfR 2001.28 H (landsrettens dom) antaget, at skadevolderens erstatningspligt ikke omfatter en mors indtægtstab som følge af, at hun psykisk ikke kunne klare at passe sit arbejde efter, at hendes søn var blevet alvorligt kvæstet i en trafikulykke.

Disse afgørelser er i overensstemmelse med ældre domme, der alle har afvist at yde erstatning til mødre, der har fået en psykisk lidelse ved at overvære eller blive underrettet om ulykker, der har ramt deres børn: UfR 1935.1094 H (der kunne ikke gives erstatning for en mors helbredsforringelse som følge af chokket ved sønnens død), UfR 1931.124 V (en dreng blev dræbt ved et trafikuheld og blev straks derefter bragt til sit hjem. Ved synet af sin dræbte søn fik moren et nervechok. Dette var ikke omfattet af skadevolderens erstatningspligt, da moren ikke selv havde været udsat for fare) og UfR 1927.768 Ø (en 7-årig dreng kom til skade ved, at en chokoladeautomat væltede ned over ham. Moren var efter ulykken uarbejdsdygtig i nogen tid pga. nervøsitet , men dette indtægtstab blev ikke erstattet).

Nævnes kan også følgende afgørelser, hvor den ulykke, der udløste chokket og den psykiske skade, ikke ramte en nær pårørende:

I UfR 1954.340 V blev en kvindelig arbejder dræbt og to kvæstet ved en sammenstyrtning af en mur den ene, mens hun passede en maskine for en kollega. Da kollegaen kort efter kom tilbage og fik kendskab til ulykken, fik hun et chok, der medførte nervøsitet og eksem. Dette fandtes at være en så fjern og upåregnelig følge af sammenstyrtningen, at hun ikke fik erstatning. Retten henviste til, at hun var i fuldkommen sikkerhed, da ulykken skete, og at hun fik chokket efter, at ulykken var sket, og under sådanne omstændigheder, at hun ikke kunne have troet sig i fare.

I UfR 1921.662 H kørte en bil igennem en butiksrude, der blev knust. En sengeliggende kvinde i et værelse ved siden af butikken skreg i forskrækkelse. Indehaveren af butikken, der opholdt sig i et rum bag butikken, fik et nervechok som følge af larmen fra ruden og skriget. Denne helbredsforringelse blev ligeledes anset for at være en upåregnelig følge af påkørslen af ruden, og indehaverens erstatningskrav blev afvist.

3.3.3. Sammenfatning

Som det fremgår kapitel 3.3.2., er der i retspraksis hidtil alene givet erstatning for personskade i form af psykiske skader i tilfælde, hvor den erstatningssøgende selv har været impliceret i

ulykken og er kommet fysisk til skade eller har været i fare herfor.

Den juridiske teori har været åben over for, at der i et vist omfang kan gives erstatning i tilfælde, hvor den erstatningssøgende ikke selv har været impliceret i ulykken, men har fået en psykiske skade ved at overvære eller efterfølgende blive underrettet om den. I retspraksis er der imidlertid hidtil ikke givet erstatning i sådanne tilfælde, heller ikke selv om ulykken har ramt en nær pårørende.

3.4. Erstatning i anledning af en andens personskade

Det er hovedreglen i dansk erstatningsret, at kun den direkte skadelidte kan få erstatning, mens andre, som kun indirekte lider tab som følge af skaden, ikke kan få erstatning, jf. f.eks. UfR 1994.785 H, hvor Højesteret udtalte, at formueskade, der påføres andre end den direkte skadelidte, efter almindelige erstatningsretlige regler kun erstattes i særlige tilfælde.

Hvis en person rammes af en personskade, kan f.eks. den pågældendes kompagnon eller kreditorer således som udgangspunkt ikke kræve erstatning for det tab, som de indirekte måtte lide som følge af skaden, medmindre der er en særlig hjemmel hertil.

Efter erstatningsansvarslovens § 1 kan der ved personskade bl.a. ydes erstatning for helbredelsesudgifter og andet tab som følge af skaden. Det antages, at denne regel omfatter visse udgifter, der for så vidt kan siges at vedrøre andre end den direkte skadelidte, men som alligevel erstattes, fordi udgifterne har betydning for den skadelidtes helbredelse.

Der kan således i et vist omfang fås erstatning for udgifter til nære slægtninges sygebesøg, f. eks. ægtefæller og forældre til mindreårige børn.

Der er endvidere i retspraksis i et vist omfang givet erstatning for tabt arbejdsfortjeneste til forældre i forbindelse med deres børns tilskadekomst.

I FED 1995.1020 Ø fik en far således erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med sin 9-årige søns behandlingsforløb, idet tabet fandtes at stå i så nær forbindelse med ulykken og dens følger, at det blev anset for omfattet af skadevolderens ansvar (Sagen vedrører dog en ulykke på Færøerne, hvor erstatningsansvarsloven ikke gælder).

I UfR 2001.28 H (landsrettens dom) fik en mor tilkendt erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i forbindelse med, at hun efter en alvorlig trafikulykke passede og plejede sin 17-årige søn, mens han var indlagt på sygehuset. Landsretten henviste til, at morens pasning og pleje havde haft en sådan indflydelse på bedringen af sønnens tilstand, at hendes indtægtstab herved burde erstattes efter erstatningsansvarslovens § 1, stk. 1.

Som anført i kapitel 3.2.3. ovenfor indeholder erstatningsansvarsloven ikke regler om godtgørelse for sorg mv. til pårørende i anledning af dødsfald eller personskade, ligesom der heller ikke gives tortgodtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26 til pårørende til ofre.

3.5. Særligt om arbejdsskader

3.5.1. Generelt

Efter arbejdsskadesikringsloven er ansatte sikret mod følgerne af arbejdsskader. Som led i denne sikring skal en arbejdsgiver som udgangspunkt tegne en arbejdsulykkesforsikring og betale bidrag til Arbejdsmarkedets Erhvervssygdomssikring (AES).

Ved arbejdsskader forstås:

- ulykkestilfælde, der skyldes arbejdet eller de forhold, hvorunder det foregår,
- skadelige påvirkninger af højst 5 dages varighed, der skyldes arbejdet,
- pludselige løfteskader og
- erhvervssygdomme.

Ved arbejdsskader har den ansatte krav på betaling af udgifter til sygebehandling, optræning, hjælpemidler mv., erstatning for tab af erhvervsevne og godtgørelse for varigt mén. Ved dødsfald har den ansattes ægtefælle eller samlever ret til overgangsbeløb og erstatning for tab af forsørger, ligesom også den ansattes børn har ret til erstatning for tab af forsørger.

De almindelige erstatningsregler gælder ved siden af arbejdsskadesikringsloven. Hvis arbejdsgiveren er erstatningsansvarlig for skaden efter dansk rets almindelige culparegel, kan den skadelidte således rejse et krav mod arbejdsgiveren på dette grundlag og kræve en erstatning, der er udmålt efter reglerne i erstatningsansvarsloven. Et krav om erstatning efter erstatningsansvarsloven er dog subsidiært i den forstand, at det kun kan rejses i det omfang, kravet ikke dækkes efter arbejdsskadesikringsloven (et differencekrav), jf. arbejdsskadesikringslovens § 59.

Det bemærkes, at Socialministeriet i efteråret 2001 har sendt et udkast til forslag til lov om arbejdsskadesikring i høring. Lovforslaget indeholder en reform af arbejdsskadeområdet, bl.a. en udvidelse og forenkling af skadebegreberne.

3.5.2. Psykiske skader

Arbejdsskadebegrebet i arbejdsskadesikringsloven omfatter både fysiske og psykiske skader.

Arbejdsskadestyrelsen har udsendt en vejledning om anerkendelse af psykiske lidelser (november 2000), der er medtaget som bilag til denne betænkning. Spørgsmålet er endvidere behandlet bl.a. i betænkning nr. 1402/2001 om arbejdsskadesikring [16].

Hændelser, hvor den ansatte har været udsat for fysisk vold, f.eks. et overfald, og derved har pådraget sig både fysiske og psykiske skader, vil normalt blive anerkendt som et ulykkestilfælde. Det er ikke en betingelse, at der er diagnosticeret en egentlig psykisk lidelse. Det kan være tilstrækkeligt, at den ansatte har psykiske symptomer som følge af hændelsen.

Arbejdsskadebegrebet omfatter imidlertid også psykiske skader som følge af hændelser, hvor den ansatte ikke samtidig har lidt fysisk overlast.

Ved vurderingen af, om en psykisk skade i denne situation skal anerkendes som et ulykkestilfælde, lægges der vægt på den psykiske påvirknings styrke, varighed og karakter, herunder om den ansatte har været i livsfare eller har følt sig hjælpeløs og på karakteren af et eventuelt angreb fra en anden person. Det indgår også i vurderingen, om den påvirkning, der har været tale om, er egnet til at fremkalde en pludseligt opstået psykisk skade.

Det vil således kunne anerkendes som et ulykkestilfælde, hvis den ansatte har været indblandet i en voldsom begivenhed, der ligger ud over, hvad der er sædvanligt ved arbejdets udførelse. Det kan f.eks. være en lokomotivførers påkørsel af et menneske på skinnelegemet eller en nødopbremsning, hvor han med god grund frygter, at han har påkørt et menneske.

Hvis der er tale om trusler om vold mod den ansatte, skal der have været tale om begivenheder, der ligger ud over, hvad der almindeligvis kan forekomme på den pågældende arbejdsplads. Der vil endvidere blive lagt vægt på truslens karakter og på, om der er en berettiget frygt for, at truslen vil blive ført ud i livet. Den medarbejder f.eks. i en bank, der bliver udsat for et røveri, hvor truslen er eller synes at være rettet mod den pågældende selv, vil som udgangspunkt få hændelsen anerkendt som et ulykkestilfælde. Trusler om vold vil også i andre tilfælde kunne anerkendes som et ulykkestilfælde. Se f.eks.:

En kommunal sagsbehandler blev under en telefonsamtale truet af en klient, der var kendt som særdeles voldelig. Klienten spurgte sagsbehandleren, om hun nogensinde havde prøvet at stå med en revolver for panden, og udtalte, at hun aldrig ville kunne føle sig sikker, da han vidste, hvor hun og hendes datter boede. Denne hændelse blev anerkendt som et ulykkestilfælde, da den pga. klientens grove trusler mod den ansatte og hendes familie lå ud over, hvad der normalt må antages at følge af arbejdet i en kommunal pensionsafdeling [17].

Det forhold, at en ansat får en psykisk skade ved at være vidne f.eks. til et røveri er som

udgangspunkt ikke tilstrækkeligt til, at hændelsen kan anerkendes som en arbejdsulykke. Den ansatte skal have haft en berettiget grund til at føle sig truet. Det er f.eks. ikke anset for en arbejdsulykke, at en bankansat fik en psykisk skade ved at få oplyst, at der under hendes ferie havde været et røveriforsøg mod banken. En situation, hvor en bankansat fik et psykisk chok som følge af, at en maskeret røver pegede på personalet med en pistol og bad dem og kunderne forholde sig roligt, blev anerkendt som en arbejdsulykke, fordi røveren truede alle i banken, selv om pistolen ikke var rettet direkte mod den pågældende medarbejder [18].

Hvis den ansatte har overværet en alvorlig ulykke, vil tilfældet dog efter omstændighederne kunne anerkendes som en arbejdsulykke:

En ung lokomotivassistent var ilet til undsætning efter, at han havde overværet, at en rangerleder blev klemt mellem to togvogne og fik et ben kørt af. Den Sociale Ankestyrelse anerkendte hændelsen som et ulykkestilfælde og henviste til, at den var usædvanlig i forhold til lokomotivassistentens arbejde. Han var først i en situation, hvor han ikke havde nogen mulighed for at hjælpe og blev derefter udsat for den stærkt traumatiske oplevelse, hvor han kom den lemlæstede kollega til hjælp [19].

Det kan generelt tale for anerkendelse, hvis den ansatte har tilsyn med og ansvar for personer, der udsættes for en alvorlig ulykke. Se f.eks.:

En række pædagoger blev involveret i en ulykke, hvor et barn blev kvalt på en børnehaves legeplads. Den første pædagog fandt den livløse dreng, fik ham fri og bar ham ind i huset. Den anden pædagog foretog genoplivningsforsøg. Den tredje tilkaldte ambulance og læge, informerede det øvrige personale og tog sig af de øvrige børn. Disse tre sager blev anerkendt som ulykkestilfælde. Den fjerde pædagog, der var gået hjem, blev orienteret den følgende dag. Dette blev ikke anerkendt som et ulykkestilfælde, da hun ikke var direkte involveret i hændelsen [20].

En pædagog var vidne til, at et handicappet barn blev påkørt af en bus og dræbt. Hændelsen blev anerkendt som et ulykkestilfælde, idet der blev lagt vægt på, at pædagogen havde opsynet med og var ansvarlig for barnet i ulykkesøjeblikket [21].

I tilfælde, hvor der er tale om psykiske skader som følge af chikane, mobning mv., vil der normalt være tale om længerevarende psykiske påvirkninger, således at der ikke er tale om et ulykkestilfælde. Disse tilfælde vil dog efter omstændighederne kunne anerkendes som erhvervssygdomme eller kortvarige skadelige påvirkninger:

En kvinde var igennem to nætter udsat for grove seksuelle krænkelser fra en mandlig kollega, som havde vagt sammen med hende. Der var tale om både psykiske og fysiske krænkelser samt

trusler. Dette blev anerkendt som en kortvarig skadelig påvirkning under hensyn til situationens usædvanlige karakter og alvor og til, at der var en klar sammenhæng mellem chikanen og reaktionen [22].

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, gives der efter arbejdsskadesikringsloven erstatning for psykiske skader i videre omfang end efter dansk rets almindelige erstatningsregler. Der kan f.eks. gives erstatning efter arbejdsskadesikringsloven, hvor den ansatte har været indblandet i en voldsom begivenhed, selv om han eller hun ikke selv har været i fare for at lide fysisk overlast (f.eks. lokomotivføreren, der påkører et menneske). Der kan endvidere i visse tilfælde gives erstatning for psykiske skader som følge af, at den ansatte har overværet en alvorlig ulykke mv.

---

1. A. Vinding Kruse: Erstatningsretten (5. udgave, 1989), side 346.

2. Klagesag nr. 33488/96 refereret i EU-ret & Menneskeret nr. 1/2000, side 42 ff.

3. Se f.eks. Agnete Andersen mfl.: Ligestillingslovene (2001), side 38.

4. Andersen mfl., side 37 f. og 245.

5. Folketingstidende 1970/71, tillæg A, spalte 1331.

6. Se herom Jens Møller: Erstatningsansvarsloven med kommentarer (5. udgave, 1999), side 20 f.

7. Lov nr. 463 af 7. juni 2001 om ændring af bl.a. erstatningsansvarsloven.

8. Lov nr. 463 af 7. juni 2001.

9. Vinding Kruse, side 153 ff., og Bo von Eyben og Hans Henrik Vagner: Lærebog i erstatningsret (4. udgave, 1999), side 275 ff.

10.Se f.eks. Henry Ussing: Erstatningsret (1959), side 159.

11.Vinding Kruse, side 292 ff.

12.J. Trolle i UfR 1973B.305.

13.Ussing, side 159.

14.UfR 1973B.305.

15.Vinding Kruse, side 293. Se også von Eyben og Vagner, side 284.

16.Side 69 ff.

17.Arbejdsskadestyrelsens vejledning, side 10.

18.Arbejdsskadestyrelsens vejledning, side 13.

19.Betænkning nr. 1402/2001, side 72 f.

20.Betænkning nr. 1402/2001, side 74.

21.Arbejdsskadestyrelsens vejledning, side 14.

22.Arbejdsskadestyrelsens vejledning, side 17.

Kapitel 4. Reglerne i andre lande

I dette kapitel redegøres i hovedtræk for reglerne i de øvrige nordiske lande og i Frankrig med hensyn til mulighederne for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader i anledning af en anden persons død eller tilskadekomst samt mulighederne for at få godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved en anden persons død.

4.1. Sverige

4.1.1. Erstatning for psykiske skader

Med virkning fra den 1. januar 2002 blev der indsat en ny regel i den svenske skadeståndslag om erstatning for personskade som følge af en nærtstående dod. Bestemmelsen bygger på en betænkning fra 1995 om erstatning for ideel skade (SOU 1995:33 om ersättning för ideell skada vid personskada).

Bestemmelsen i 5 kap. 2 § stk. 1 lyder efter ændringen (indsættelse af nr. 3) således:

Har personskada lett till döden, skall ersättning betalas för

1. begravningskostnad och i skälig omfattning, annan kostnad til följd av dödsfallet,
2. förlust av underhåll,
3. personskada som till följd av dödsfallet åsamkats någon som stod den avlidne särskilt nära.

Forud for lovændringen har den svenske Højesteret i flere sager taget stilling til, i hvilket omfang de pårørende kan kræve erstatning for personskade i form af psykisk besvær mv. som følge af et dødsfald. Personskade omfatter i svensk ret også psykiske skader, hvis der er tale om forhold, der er medicinsk påvisbare.

I praksis er der ydet erstatning for psykisk skade som følge af, at den pågældende har *overværet*, at en nærtstående blev dræbt eller alvorligt skadet ved en drabs- eller voldsforbrydelse, eller at en nærtstående blev dræbt ved en trafikulykke. Der er endvidere ydet erstatning til personer, som umiddelbart efter forbrydelsen er kommet til gerningsstedet og har set en pårørende død eller alvorligt skadet.

I to afgørelser fra 1993 (NJA 1993, side 41 I og II) fastslog Højesteret, at der også kan ydes erstatning til personer, der får en psykisk skade som følge af, at de *underrettes* om, at en nærtstående forsætligt er blevet dræbt.

Højesteret har endvidere fastslået, at der kan ydes erstatning for psykisk skade i et tilfælde, hvor en nærtstående blev dræbt ved grov uagtsomhed, der grænsede til forsæt (NJA 1996, side 377). Højesteret har derimod afvist at yde erstatning i et tilfælde, hvor den nærtstående blev dræbt ved simpel uagtsomhed (NJA 1999, side 632).

I forbindelse med disse sager har den svenske Højesteret udtalt, at en yderligere udvidelse af nærtståendes muligheder for at få erstatning for psykiske skader mv. forudsætter så indgående principielle og praktiske overvejelser, at der bør tages stilling hertil ved lovgivning.

Den nye regel i skadeståndslagen omfatter kun tilfælde, hvor skaden har medført døden. Man er i forarbejderne opmærksom på, at en psykisk skade også kan fremkaldes ved en nærtståendes tilskadekomst [23]. Hvis der er tale om en alvorlig personskade, vil en psykisk skade hos en nærtstående som regel være adækvat (påregnelig), mens det ved mindre alvorlige skader vil være mere tvivlsomt, om den nærtståendes psykiske skade er adækvat. Det er imidlertid vanskeligt at foretage en klar afgrænsning af, hvornår en personskade må anses for alvorlig , og reglen er derfor begrænset til dødsfald.

Reglen udelukker dog ikke, at domstolene i særlige tilfælde kan yde erstatning for psykiske skader som følge af, at en nærtstående er kommet alvorligt til skade, f.eks. hvis den skadelidte overlever efter i længere tid at have svævet mellem liv og død .

Reglen finder anvendelse, uanset på hvilket *grundlag* skadevolderen er erstatningsansvarlig for dødsfaldet. Reglen omfatter således også tilfælde, hvor skadevolderen har handlet simpelt uagtsomt eller er ansvarlig på objektivt grundlag. Dette er en udvidelse i forhold til den hidtidige retstilstand.

Det anføres herom i forarbejderne, at det psykiske besvær mv. hos de efterladte må anses for lige typisk og påregneligt, uanset om skadevolderen har handlet forsætligt, eller hans ansvar hviler på objektivt grundlag [24]. Det vil samtidig vanskeliggøre bestemmelsens anvendelse i praksis, hvis det f.eks. på et område, hvor der ellers gælder et objektivt ansvar, alligevel skulle

vurderes, om skadevolderen havde handlet forsætligt eller uagtsomt. Endelig anses det for at være bedst i overensstemmelse med den almindelige retsfølelse, at der kan fås erstatning uanset grundlaget for skadevolderens ansvar.

Det er kun personer, der stod den afdøde *særligt nær*, der har ret til erstatning. Der sigtes først og fremmest til ægtefælle, registreret partner, samlever, børn og forældre, dvs. personer som levede sammen med den afdøde. Det er dog ikke udelukket, at andre efter omstændighederne vil kunne få erstatning, f.eks. søskende der ikke boede sammen med afdøde.

Hvis den efterladte har fået en personskade i form af en psykiske skade som følge dødsfaldet, har den pågældende krav på erstatning efter de almindelige regler om erstatning for personskader, dvs. erstatning for behandlingsudgifter og andre udgifter, indkomsttab, svie og smerte, lyde eller andet varigt mén samt særlige gener som følge af skaden. Det anføres i forarbejderne, at der i praksis før lovændringen ofte synes at blive udmålt en standardiseret erstatning på 25.000 skr. (ca. 20.000 kr.). Selv om forarbejderne ikke indeholder mere præcise angivelser af, hvad der kan anses for et rimeligt erstatningsniveau i disse sager, peges der dog på, at beløbet på 25.000 skr. ikke er ændret siden 1993, og at det synes forholdsvis lavt [25].

Det er en forudsætning for, at psykisk besvær kan anses for en personskade, at besværet kan påvises medicinsk. Forarbejderne indeholder imidlertid en væsentlig bevislettelse for den, der rejser et erstatningskrav under henvisning til en psykisk skade som følge af et dødsfald [26] . Det anføres, at dødsfaldet, når der er tale om en ansvarspådragende handling, som regel kommer pludseligt og uventet. I sagens natur vil de efterladte i denne situation blive ramt af psykisk besvær, der ligger ud over den almindelige sorg og savn efter et dødsfald. Man kan derfor normalt gå ud fra, at den efterladte har pådraget sig en psykisk skade. Denne bevislettelse var inden lovændringen fastslået af Højesteret i tilfælde, hvor en person dør som følge af en forsætlig handling eller en handling, der kan sidestilles hermed (NJA 2000, side 521).

Der bør således ikke stilles krav om, at den efterladte dokumenterer sit psykiske besvær ved at fremlægge en lægeerklæring, hvis der alene er spørgsmål om at yde erstatning for svie og smerte samt mindre beløb i erstatning for udgifter eller indkomsttab. Hvis der derimod kræves erstatning for følger, der ligger ud over, hvad der normalt forekommer i sådanne tilfælde, kan det være nødvendigt med særskilt dokumentation herfor, f.eks. hvis det psykiske besvær angives at have varet særligt længe, eller hvis der er tale om varige psykiske skader.

4.1.2. Erstatning for sorg og savn eller for krænkelse

Efter skadeståndslagen 2 kap. 3 § skal

Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ... ersätta den skada som kränkningen innebär.

Den svenske Højesteret har fastslået, at bestemmelsen om erstatning for kränkning sigter på den integritetskrænkelse, som den forurettede ved forbrydelsen har været udsat for mod sin person, hvorimod bestemmelsen ikke giver andre end den forurettede, f.eks. dennes pårørende, ret til erstatning (NJA 1993, side 41 I og II).

Både i betænkningen fra 1995 og i forarbejderne [27] til ændringen af skadeståndslagen overvejes det, om der bør indføres regler om erstatning for sorg og savn eller for krænkelse til de efterladte ved et dødsfald.

Selv om en standardiseret erstatning for sorg og savn i praksis vil være langt lettere at håndtere end regler om erstatning for psykisk skade som følge af en nærtståendes død, afvises erstatning for sorg og savn som et alternativ til erstatning for psykiske skader. Baggrunden herfor er, at man ikke ønsker at forringe de gældende muligheder for, at de pårørende kan få erstatning for psykisk skader.

Det afvises endvidere at indføre en regel om erstatning for sorg og savn ved siden af den nye regel om erstatning for psykisk skade. Der peges på, at dette vil være en principiel nyskabelse, og at det i givet fald bør overvejes, om der også i andre sammenhænge bør være mulighed for at få erstatning for sorg og savn. Hertil kommer, at den ovennævnte bevislettelse vedrørende psykiske skader, hvorefter det normalt ikke vil være nødvendigt at dokumentere skaderne ved lægeerklæring, vil reducere behovet for at yde særskilt erstatning for sorg og savn.

4.2. Norge

4.2.1. Erstatning for psykiske skader

I norsk ret kan en erstatningsansvarlig skadevolder blive ansvarlig for både fysisk og psykisk personskade.

Hvis skadelidte påføres en psykisk skade i forbindelse med en fysisk skade, får skadelidte erstatning for sit fulde tab, dvs. også for det tab, der må tilskrives den psykiske skade. Tilsvarende ydes der erstatning for psykiske skader, der opstår som følge af, at skadelidte har været udsat for fare for at få en fysisk skade.

Hvis skadelidte ikke selv har været i fare for at få en fysisk skade, men f.eks. har været vidne til en ulykke, har udgangspunktet tidligere været, at der ikke blev ydet erstatning. Dette blev bl.

a. fastslået i to afgørelser, hvor den norske Højesteret afviste at yde erstatning til en mor, der fik en psykisk skade som følge af, at hendes barn blev dræbt ved en trafikulykke. I den ene sag blev en 4-årig dreng hårdt kvæstet bragt hjem til sin mor og døde derefter samme dag (Rt. 1938, side 626), mens moren i den anden sag i skånsom form fik meddelelse om sønnens død (Rt. 1966, side 163). I den seneste af disse afgørelser gav Højesteret udtryk for, at der var meget snevre grenser for erstatningskrav som følge av sjokkskade .

Højesteret har dog i en afgørelse tilkendt erstatning til en mor for psykiske skader som følge af hendes søns død i en bilulykke (Rt. 1960, side 357). I denne sag var der imidlertid tale om grov uagtsomhed fra skadevolderens side, og det anføres i dommen, at det konkrete begivenhedsforløb i særlig grad var egnet til at chokere moren, der overværede ulykken (en beruset bilist havde efterladt sin bil ulåst, hvorefter bilen blev startet af uvedkommende og kørte i vandet med sønnen, der druknede).

I en afgørelse fra 1985 tog Højesteret på ny stilling til spørgsmålet om erstatning for psykiske skader (Rt. 1985, side 1011). Højesteret tilkendte erstatning til en kvinde, der pådrog sig alvorlige psykiske lidelser som følge af, at hun overværede, at hendes mand blev ramt af et tog og blev alvorligt kvæstet. Det anføres i dommen, at det var højst påregneligt, at kvinden kunne få psykiske skader som følge af, at hun overværede ulykken, hvori hendes mand blev kvæstet, og at behovet for en rimelig afgrænsning af skadevolderens erstatningsansvar i den konkrete situa-tion ikke gjorde sig gældende med en sådan vægt, at tilkendelse af erstatning skulle være udelukket.

Afgørelsen er i den juridiske teori udlagt således, at der ikke længere kan opstilles en hovedregel om, at der kun ydes erstatning for psykiske skader, hvis skadelidte selv har været i fare [28]. Det må i stedet vurderes konkret i hvert enkelt tilfælde, om skadelidte bør have erstatning for psykiske skader, herunder i lyset af de almindelige kriterier for afgrænsning af skadevolderens erstatningspligt, f.eks. adækvanskravet.

Efter denne udlægning af Højesterets dom, er der principielt ikke noget i vejen for, at der kan tilkendes erstatning for psykiske skader, der f.eks. opstår ved at overvære en ulykke eller ved senere at se den direkte skadelidte. Efter omstændighederne vil også andre end nærtstående til den direkte skadelidte kunne få erstatning for psykiske skader.

4.2.2. Erstatning for oppreisning

Den norske lov om skadeserstatning § 3-5 indeholder følgende regel om oppreisning :

Den som forsettlig eller grovt aktløst har
a) voldt skade på person eller

b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3 [forskellige overtrædelser af straffeloven],
kan uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardiseret erstatning etter § 3-2a [til børn under 16 år] pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Ved krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ 195, 196 og 200 tredje ledd [seksuelle overgreb mod børn], skal det ved utmålingen av oppreisning særlig legges vekt på handlingens art, hvor lang tid forholdet har pågått, om handlingen er et misbruk av slektskabsforhold, omsorgsforhold, avhengighetsforhold eller tillitsforhold, og om handlingen er begått på en særlig smertefull eller krenkende måte.

Den som forsettlig eller grovt aktløst har voldt en annens død, kan pålegges å betale avdødes ektefelle, samboer, barn eller foreldre slik oppreisning som nevnt i første ledd.

Norge har i mange år haft denne regel om oppreisning også til de efterladte i tilfælde af dødsfald. Som det fremgår af reglens ordlyd forudsætter tilkendelse af oppreisning, at dødsfaldet er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt. Reglen angiver endvidere udtrykkelig, hvilke efterladte der vil kunne få erstatning.

Oppreisningen udmåles skønsmæssigt til et rimeligt engangsbeløb. Har skaden medført døden, vil beløbet blive fastsat ud fra omstændighederne ved dødsfaldet, herunder om der foreligger forsæt eller grov uagtsomhed. Retten vil endvidere lægge vægt på de efterladtes situation, og hvis der er flere efterladte, f.eks. ægtefælle og barn, skal der udmåles et beløb til hver enkelt.

I praksis udmåles vidt forskellige oppreisningsbeløb. I drabssager fastsættes opp-reisningen sædvanligvis til mellem 75.000 og 200.000 nkr. (ca. 70.000-188.000 kr.) til hver af de efterladte. Det kan endvidere nævnes, at en norsk domstol har tilkendt en hustru og to børn henholdsvis 250.000, 150.000 og 100.000 nkr. (ca. 234.000, 141.000 og 94.000 kr.) i oppreisning efter en arbejdsulykke, hvor den ansatte omkom (RG 1995, side 1231).

4.3. Finland

4.3.1. Erstatning for psykiske skader

Efter den finske skadeståndslag har den, der tilføjes en kropsskade eller anden personskade ret til erstatning. Anden personskade omfatter bl.a. forstyrrelse af en persons psykiske tilstand. Ofre for forbrydelser har endvidere ret til erstatning for den lidelse, herunder psykiske lidelse, som skyldes en forbrydelse mod frihed, ære, husfred eller lignende (5 kap. 6 §).

I praksis forudsætter tilkendelse af erstatning for personskade eller for lidelse som følge af en

psykiske skade, at der er tale om en skade, der er medicinsk påvisbar.

Ved vurderingen af, i hvilket omfang der kan kræves erstatning for psykiske skader, har de finske domstole taget udgangspunkt i princippet om, at det kun er den direkte skadelidte, der kan kræve erstatning. Tredjemand kan således kun kræve erstatning for indirekte skader, hvis der er udtrykkelig hjemmel hertil.

Retspraksis har på denne baggrund tilkendt erstatning for psykiske skader som følge af, at den erstatningssøgende selv har været i fare. Domstolene har derimod i almindelighed afvist at yde erstatning for psykiske skader til personer, der ikke selv har været involveret i ulykken. Den finske Højesteret har således fastslået, at der ikke kan ydes erstatning for lidelse til et barn, hvis mor blev dræbt ved en forbrydelse (HD 1977 II 104), og at der heller ikke kan ydes erstatning for det psykiske chok, en mor fik ved meddelelsen om, at hendes barn var blevet dræbt (HD 1991:146). Højesteret har også afvist at yde erstatning i en situation, hvor et barn var druknet, og hvor faren var til stede, da det døde barn blev trukket op af vandet (HD 1984 II 122).

Domstolene har henvist til, at der ikke er lovhjemmel til at yde erstatning for nærtståendes psykiske skader som følge af dødsfaldet. Der er således ikke lagt vægt på, hvordan dødsfaldet er sket, eller om skadevolderen har handlet forsætligt eller groft uagtsomt.

4.3.2. Erstatning for lidelse til efterladte

Med virkning fra den 1. februar 1999 blev der indsat en ny regel i skadeståndslagens 5 kap. 4 a § om erstatning for lidelse som følge af dødsfald:

Föräldrar, barn och make till den som har omkommit samt andra med dem jämförbara personer som stått den omkomne särskilt nära har rätt till ersättning för det lidende som dödsfallet orsakat, om personens död vållats uppsåtligen eller af grov oaktsamhet och dömande av ersättning prövas skäligt med beaktande av det nära förhållandet mellan den omkomne och den som yrkar ersättning, gärningens art samt övriga omständigheter.

Bestämmelserne i 1. mom. begränser inte en närståendes rätt till ersättning för personskada enligt 2 § i detta kapitel.

Det anføres i forarbejderne, at domstolenes fastlæggelse af, hvem der som direkte skadelidt kan få erstatning for psykiske skader, ikke i alle tilfælde har været i overensstemmelse med den almindelige retsfølelse [29]. Det er f.eks. blevet opfattet som urimeligt, at en mor ikke har kunnet få erstatning for det chok, hun får som følge af, at hendes barn er blevet dræbt ved en brutal voldsforbrydelse.

Det anføres endvidere, at det normalt vil være en typisk og naturlig følge, at de nærtstående udsættes for psykisk lidelse, når en person afgår ved døden som følge af en ansvarspådragende handling. I hvert fald i den situation, hvor personen er blevet dræbt forsætligt eller ved grov uagtsomhed, må skadevolderen i almindelighed have indset, at de nærtstående vil blive påført lidelse som følge af dødsfaldet.

Reglen giver mulighed for at tilkende en erstatning for de nærtståendes lidelse, der nærmest kan karakteriseres som en godtgørelse for sorg og savn som følge af en andens pludselige død.

Tilkendelse af erstatning forudsætter ikke, at der er tale om en medicinsk påvisbar forstyrrelse af den nærtståendes psykiske tilstand. Hvis dette rent faktisk er tilfældet, kan den pågældende som hidtil i visse tilfælde få erstatning for psykisk skade efter de retningslinier, som er udviklet i retspraksis, jf. 5 kap. 4 a § 2. stk.

Der kan kun ydes erstatning til personer, der stod den afdøde særligt nær. Omfattet er normalt forældre, børn, ægtefælle, samlever samt plejebørn og plejeforældre. Efter omstændighederne vil disse personer dog ikke kunne anses for at være nærtstående, f.eks. hvis ægtefællerne inden dødsfaldet boede hver for sig pga. uoverensstemmelser, eller hvis et barn er flyttet hjemmefra uden at have opretholdt kontakten med forældrene.

Reglen omfatter kun dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt. Herudover forudsætter tilkendelse af erstatning, at retten i det enkelte tilfælde finder det rimeligt. Denne rimelighedsvurdering knytter sig både til, om der skal tilkendes en erstatning, og i givet fald med hvilket beløb.

Retten skal ved denne vurdering lægge vægt på forholdet mellem den afdøde og den erstatningssøgende, herunder om de pågældende boede sammen frem til dødsfaldet. Det nævnes i forarbejderne, at det f.eks. næppe i almindelighed kan anses for rimeligt at tilkende erstatning for lidelse som følge af forældrenes død til et voksent barn, som er flyttet hjemmefra [30].

I rimelighedsvurderingen indgår endvidere gerningens art. Der kan bl.a. lægges vægt på, om gerningen har været usædvanlig brutal og krænkende for ofret, f.eks. ved at ofret umiddelbart op til dødsfaldet har været udsat for længerevarende vold. De nærtståendes kendskab til sådanne omstændigheder vil medvirke til at forøge deres lidelse som følge af dødsfaldet, og dette forhold må derfor inddrages i vurderingen af erstatningsspørgsmålet.

Retten vil også kunne inddrage i sin vurdering, at den erstatningssøgende har været til stede, da ofret blev dræbt, eller at gerningen blev begået i den erstatningssøgendes og afdødes fælles hjem.

Erstatningsbeløbet skal fastsættes individuelt i hver enkelt sag, således at erstatningen udmåles på grundlag af, hvor stor en lidelse der i almindelighed vil være tale om i den pågældende situation. Ud over de forhold, der er nævnt ovenfor, kan retten ved fastsættelsen af et rimeligt erstatningsbeløb bl.a. lægge vægt på, om der i anledning af samme skade tilkommer nogen erstatning for tab af forsørger, ligesom retten kan inddrage forhold, der ikke direkte vedrører det konkrete tilfælde, f.eks. den erstatningssøgendes formueforhold.

Det fremgår af forarbejderne, at erstatningen for lidelse ikke bør overstige den højeste erstatning for svie og smerte, som i 1999 var på omkring 100.000 finmark (ca. 125.000 kr.) [31]. I retspraksis siden lovændringen er der udmålt erstatninger på mellem 5.000 og 50.000 finmark (ca. 6.300-63.000 kr.), men således at den typiske erstatning er på 10.000-20.000 finmark (ca. 12.500-25.000 kr.). Der har endnu ikke været forelagt sager om bestemmelsen for den finske Højesteret, men domstolene synes indtil videre at være tilbageholdende med at afvise krav om erstatning for lidelse ved dødsfald.

4.4. Island

4.4.1. Erstatning for psykiske skader

Efter islandsk ret kan den, der får en fysisk skade som følge af en ansvarspådragende handling, også kræve erstatning for de psykiske gener, lidelser mv., der er en følge af den fysiske skade.

Det er derimod mere usikkert, i hvilket omfang den, der får en psykisk lidelse eller lignende som følge, at han eller hun har været i fare for at lide fysisk overlast, kan kræve erstatning. Den islandske Højesteret har dog tilkendt erstatning til en person, der nær var blevet ramt af et skud fra et gevær og som følge heraf blev uarbejdsdygtig pga. chok (Hrd. 1972, side 191). Dommen viser, at det ikke er udelukket at få erstatning i tilfælde, hvor skadelidte ikke har fået fysiske skader, men alene psykiske skader. De nærmere betingelser herfor er vanskelige at udlede af dommen, men det antages, at der i hvert fald skal være tale om, at skadelidte har været involveret i en alvorlig ulykke eller lignende, der udsatte ham eller hende for fare.

Den islandske Højesteret har derimod i flere tilfælde afvist at give erstatning for psykiske skader som følge af, at den erstatningssøgende har overværet eller er blevet underrettet om en ulykke eller lignende

Højesteret har således afvist en fars krav om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i et tilfælde, hvor han måtte tage sig af sin hustru, der fik et chok som følge af, at deres 4-årige søn blev dræbt ved en ulykke (Hrd. 1936, side 243). Højesteret henviste til, at der ikke var tale om en adækvat følge af skaden. I en sag, hvor en kvinde og hendes tre børn overværede, at hendes mand/deres far blev skudt og dræbt i fami-liens lejlighed, afviste Højesteret kravet om

erstatning for chokskader under henvisning til, at der ikke i islandsk ret var lovhjemmel til at yde erstatning for sådanne krav (Hrd. 1971, side 703). Med samme begrundelse har Højesteret afvist at give tortgodtgørelse til en mor, hvis barn blev alvorlig kvæstet i en trafikulykke (Hrd. 1991, side 1949).

4.4.2. Godtgørelse for tort til efterladte

Med virkning fra den 1. maj 1999 blev der indsat en ny regel i den islandske erstatningsansvarslov om tortgodtgørelse til efterladte, jf. § 26, stk. 2:

Den, som forsætligt eller af grov uagtsomhed forvolder en andens død, kan pligtes til at betale ægtefællen, børnene eller forældrene godtgørelse for tort."

Udtrykket "ægtefælle" omfatter også samlever. Det fremgår af reglens forarbejder, at den har sit forbillede i norsk ret. Reglen giver domstolene mulighed for skønsmæssigt at tilkende en godtgørelse for tort, og det overlades til domstolene i den konkrete sag at vurdere, hvilke af de nærtstående der skal have tortgodtgørelse og med hvilke beløb. Der lægges i forarbejderne vægt på, at godtgørelsens størrelse skal fastsættes ud fra en rimelighedsvurdering, hvor der bl.a. skal tages hensyn til skadens omfang, graden af culpa og skadevolderens økonomiske forhold.

Højesteret har i to tilfælde tilkendt tortgodtgørelse til efterladte efter erstatningsansvarslovens § 26, stk. 2.

I den ene sag dræbte gerningsmanden en pige, som han tidligere havde levet sammen med. Drabet var meget brutalt, og pigen blev påført over 20 knivstik. Drabet skete i pigens lejlighed, mens hendes nye samlever var til stede. Gerningsmanden havde under sit tidligere forhold med pigen mishandlet hende, og efter at forholdet var ophørt, havde han mishandlet hende seksuelt og voldtaget hende under meget brutale omstændigheder. Pigens samlever fik tilkendt 1.200.000 ikr. (ca. 99.000 kr.) og hver af pigens forældre 800.000 ikr. (ca. 66.000 kr.) i tortgodtgørelse (Højesterets dom af 23. maj 2001).

I den anden sag kastede gerningsmanden, der var stærkt alkoholpåvirket, en pige ud fra 9. etage efter, at hun havde afvist at fortsætte et samleje med ham. Pigen blev dræbt på stedet. Hendes forældre fik hver tilkendt 800.000 ikr. i tortgodtgørelse (Højesterets dom af 21. juni 2001).

4.5. Frankrig

Justitsministeriet har til brug for arbejdsgruppens overvejelser anmodet det franske Justitsministerium om oplysninger om, i hvilket omfang der efter fransk ret kan fås erstatning for personskade i form af psykiske lidelser mv., og i hvilket omfang de efterladte ved dødsfald

kan tilkendes en godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Disse oplysninger er ved betænkningens afgivelse endnu ikke modtaget, men arbejdsgruppen har ikke fundet grundlag for at lade afgivelsen af betænkningen afvente nærmere oplysninger om fransk ret.

Den svenske betænkning SOU 1995:33 om ersättning för ideell skada vid personskada indeholder en kort redegørelse for de franske regler om erstatning for personskade [32] .

Det fremgår heraf, at udgangspunktet efter fransk erstatningsret er, at skadelidte skal have fuld erstatning for sin skade, uanset om der er tale om økonomisk eller ikke-økonomisk skade, og at der ikke skelnes klart mellem disse to skadestyper.

Ved dødsfald har afdødes nærtstående ret til erstatning for sorg og savn. Som nærtstående anses i første række efterlevende ægtefælle, forældre og børn. Undtagelsesvis kan også bedsteforældre og søskende anses for nærtstående.

Erstatning for besvær og lidelse kan også gives til nærtstående, der passer og plejer eller har anden daglig kontakt med en alvorligt skadet pårørende. Erstatning gives navnlig til forældre eller ægtefælle til skadelidte.

Der synes ikke at være mulighed for at få erstatning for personskade i form af psykisk besvær mv. som følge af underretningen om en nærtståendes død.

4.6. Sammenfatning vedrørende de nordiske lande

Som det fremgår af kapitel 4.1.-4.4. ovenfor sammenholdt med kapitel 3 om gældende ret i Danmark, er der væsentlige forskelle mellem de nordiske landes regler om erstatning for psykiske skader i anledning af en andens død eller tilskadekomst samt landenes regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved en anden persons død.

I Danmark, Finland og Island er der hidtil kun givet erstatning for psykiske skader, hvis den skadelidte har været direkte impliceret i ulykken, dvs. har lidt fysisk overlast eller har været i fare herfor. Der er derimod ikke givet erstatning for psykiske skader ved at overvære eller blive underrettet om en ulykke heller ikke selv om en nærtstående f.eks. er blevet dræbt ved ulykken.

I Norge antages det, at det må vurderes konkret i hvert enkelt tilfælde, om skadelidte bør have erstatning for psykiske skader. Der er således principielt ikke noget i vejen for, at der kan gives erstatning for psykiske skader ved at overvære eller få meddelelse om en ulykke.

I Sverige er der i retspraksis i et vist omfang givet erstatning for psykiske skader ved at overvære eller få meddelelse om, at en nærtstående er blevet dræbt eller kvæstet. Med virkning

fra den 1. januar 2002 er der indført en lovregel om erstatning for psykiske skader som følge af en nærtståendes død. Reglen udvider området for erstatning i forhold til gældende retspraksis, således at der også kan gives erstatning, hvor skadevolderen har handlet simpelt uagtsomt eller er ansvarlig på objektivt grundlag.

Både Finland, Island og Norge har regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved nærtståendes død. Reglerne omfatter kun dødsfald forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt. De islandske og norske regler er begrænset til ægtefælle, samlever, børn eller forældre, mens den finske regel også giver andre nærtstående mulighed for at få erstatning.

I Finland er godtgørelsen typisk på et beløb svarende til ca. 12.500-25.000 kr., i Island har Højesteret i to drabssager fastsat godtgørelser svarende til ca. 66.000 og 99.000 kr., og i Norge fastsættes godtgørelsen (i drabssager) normalt til et beløb svarende til ca. 70.000-188.000 kr.

I forbindelse med udarbejdelsen af den nye svenske regel om erstatning for psykiske skader blev det afvist at indføre en regel om godtgørelse for psykisk lidelse, sorg mv. ved dødsfald, og heller ikke Danmark har en sådan regel. Forarbejderne til den svenske regel indeholder dog en bevislettelse, således at der ved mindre erstatningskrav normalt ikke skal stilles krav om, at det psykiske besvær dokumenteres ved lægeerklæring eller lignende.

---

23. Proposition 2000/01:68, side 33.

24. Proposition 2000/01:68, side 34.

25. Proposition 2000/01:68, side 37.

26. Proposition 2000/01:68, side 71.

27. SOU 1995:33, side 392 ff., og proposition 2000/01:68, side 35 ff.

28. Se f.eks. Peter Lødrup: Lærebok i erstatningsrett (4. udgave, 1999), side 347 ff.

29. Proposition RP 116/1998 rd, side 7.

30. Proposition RP 116/1998 rd, side 11.

31. Proposition RP 116/1998 rd, side 11.

32. Side 262 ff.

Kapitel 5. Arbejdsgruppens overvejelser

5.1. Bør der indføres en regel om godtgørelse til efterladte?

Dansk erstatningsret bygger som anført ovenfor i kapitel 3.1. på det princip, at der som hovedregel kun kan kræves erstatning for økonomisk skade, mens godtgørelse for ikke-økonomisk skade alene gives, hvor der er et særligt behov herfor.

En ikke-økonomisk skade er karakteriseret ved, at der ikke kan opstilles en objektiv økonomisk målestok for skadens omfang/tabets størrelse skaden kan med andre ord ikke måles i kroner og ører.

En *almindelig* regel om, at også enhver ikke-økonomisk skade kan kræves erstattet, vil som følge af den manglende objektive målestok for vurdering af skaden medføre betydelig uforudsigelighed og dermed retsusikkerhed i den praktiske rets-anvendelse. Der vil samtidig være en betydelig risiko for vilkårlighed med hensyn til, i hvilke tilfælde og på hvilke retsområder der i praksis vil blive givet godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Procesøkonomiske hensyn om at undgå et uforholdsmæssigt stort antal tvister taler ligeledes imod en sådan regel.

Det er på denne baggrund arbejdsgruppens generelle opfattelse, at regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade kun bør indføres, hvor der er et ganske særligt behov herfor, og hvor der samtidig kan opstilles visse objektive kriterier for reglens anvendelsesområde.

Den, der forvolder en andens død, skal efter de gældende regler i erstatningsansvarsloven betale erstatning for de efterladtes økonomiske tab som følge af dødsfaldet, dvs. erstatning for rimelige begravelsesudgifter og tab af forsørger samt fra den 1. juli 2002 overgangsbeløb. Erstatningsansvarsloven indeholder derimod ikke regler om godtgørelse for ikke-økonomisk skade hos de efterladte som følge af dødsfaldet, f.eks. tort, psykisk smerte, lidelse mv.

De efterladte kan i begrænset omfang få erstatning efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven for personskade i form af psykiske skader mv. som følge af dødsfaldet (chokskader), jf. ovenfor i kapitel 3.3. Dette forudsætter imidlertid efter retspraksis, at de efterladte selv har lidt fysisk overlast i forbindelse med dødsfaldet eller har været i fare herfor.

Ethvert dødsfald indebærer en betydelig følelsesmæssig belastning af de efterladte i form af sorg, savn, psykisk smerte mv. Det gælder både dødsfald, der skyldes alder, sygdom eller lignende, og dødsfald, der skyldes en ansvarspådragende handling, hvor der findes en erstatningsansvarlig skadevolder. Så godt som alle mennesker vil på et eller andet tidspunkt opleve at miste en nær pårørende eller en anden nærtstående, og de efterladtes sorg og savn vil i almindelighed være den samme, uanset om den pågældende f.eks. døde som følge af pludselig sygdom eller blev dræbt i en færdselsulykke.

Efter arbejdsgruppens opfattelse bør en regel om godtgørelse til efterladte som nævnt kun indføres, hvis der er et ganske særligt behov herfor. Arbejdsgruppen finder på denne baggrund ikke, at der er grundlag for at indføre en *generel* regel om godtgørelse til efterladte ved *ethvert* dødsfald, der skyldes en ansvarspådragende handling. En sådan generel godtgørelse vil antagelig i vidt omfang blive oplevet som en almindelig forhøjelse af erstatningsniveauet ved dødsfald og ikke som en særskilt kompensation for psykisk lidelse og smerte som følge af dødsfaldet.

Arbejdsgruppen vil imidlertid pege på, at et dødsfald kan ske under så kvalificerende omstændigheder, at det typisk vil indebære en helt særlig følelsesmæssig belastning af de efterladte. Dette gælder f.eks. forsætligt drab, hvor de efterladtes psykiske smerte og lidelse i almindelighed må antages at blive forstærket som følge af deres viden om, at en nærtstående forsætligt er blevet dræbt navnlig hvis drabet er begået under voldsomme og brutale omstændigheder. I sådanne tilfælde må det i almindelighed også anses for påregneligt for skadevolderen, at de efterladte påføres en særlig psykisk belastning.

Det kan også nævnes, at efter de gældende regler i erstatningsansvarsloven vil gerningsmanden til en voldtægt som udgangspunkt blive dømt til at betale en tortgodtgørelse til ofret efter erstatningsansvarslovens § 26. Hvis gerningsmanden efter voldtægten dræber ofret, er der derimod ikke hjemmel til at tilkende de efterladte en godtgørelse for tort eller lignende i anledning af denne (grovere) forbrydelse. Tilsvarende skal gerningsmanden til et drab på et mindreårigt barn i dag alene betale erstatning for rimelige begravelsesudgifter (erstatningsansvarslovens § 12).

Arbejdsgruppen finder på denne baggrund, at der i et vist begrænset omfang kan være behov for en regel om godtgørelse til de efterladte ved dødsfald, der er forvoldt under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der må antages at være tale om en særlig følelsesmæssig belastning eller krænkelse af de efterladte.

Det kan i den forbindelse nævnes, at der både i Norge, Finland og Island findes regler, hvorefter der i visse tilfælde kan tilkendes en godtgørelse til de efterladte for ikke-økonomisk skade som følge af dødsfald, jf. kapitel 4 ovenfor.

I Sverige indførtes der pr. 1. januar 2002 lovregler om erstatning til de efterladte ved dødsfald, således at der kan ydes personskadeerstatning efter de almindelige regler herom, hvis den efterladte som følge af dødsfaldet har fået en personskade i form af en psykisk lidelse eller lignende. Den bevislettelse for så vidt angår de mindre erstatningskrav, der er indeholdt i de svenske regler, må imidlertid forventes at indebære, at der i et vist omfang vil blive tale om en standardiseret erstatning , der i praksis vil komme til at minde om en godtgørelsesregel.

I modsætning til tilkendelse af erstatning for personskade i form af psykiske skader som følge af, at en nærtstående bliver dræbt eller kvæstet, vil en godtgørelsesregel kunne udformes på en sådan måde, at godtgørelsen kan tilkendes, uanset om der rent faktisk er lidt en psykisk skade. Med en godtgørelsesregel opstår der således ikke spørgsmål om at føre bevis for årsagssammenhæng mellem dødsfaldet eller ulykken og den psykiske gene eller lidelse, ligesom der heller ikke vil være problemer med at skelne mellem sædvanlig sorg mv. og en egentlig psykisk lidelse som følge af dødsfaldet eller ulykken.

Indførelsen af en ny regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald må efter arbejdsgruppens opfattelse i øvrigt forudsætte, at der kan opstilles visse objektive kriterier for tilkendelsen af godtgørelse, således at der ud fra disse kriterier kan foretages en rimelig klar og praktisk anvendelig afgrænsning af reglens anvendelsesområde. Der henvises herom til kapitel 5.3. nedenfor.

Den gældende erstatningsansvarslov bygger på det princip, at der som følge af et dødsfald alene kan gives erstatning for økonomisk skade. En regel om godtgørelse for ikke-økonomisk skade til efterladte er således et markant brud på dette princip.

Efter arbejdsgruppens opfattelse kan indførelsen af en sådan godtgørelsesregel give anledning til principielle overvejelser og betænkeligheder med hensyn til karakteren af den erstatning mv., der bør kunne gives ved dødsfald.

I modsætning til f.eks. erstatning for tab af forsørger kan der ikke ved en regel om godtgørelse ved dødsfald opstilles en objektiv økonomisk målestok for skadens omfang. Der er således en risiko for, at en godtgørelsesregel vil kunne opfattes som om, at der nu sættes en pris på et menneskeliv som sådan og/eller på den følelsesmæssige belastning ved at miste en nær pårørende.

Arbejdsgruppen finder imidlertid ikke, at disse principielle synspunkter bør være til hinder for,

at der indføres en godtgørelsesregel ved dødsfald med et begrænset anvendelsesområde, når der som anført ovenfor i visse særlige tilfælde kan peges på et behov herfor.

Arbejdsgruppen vil i den forbindelse også pege på, at selv om dansk erstatningsret bygger på et princip om, at der som udgangspunkt alene gives erstatning for økonomisk skade, er der allerede i dag i flere tilfælde mulighed for at give godtgørelse for ikke-økonomisk skade i andre tilfælde end ved dødsfald, jf. kapitel 3.1. ovenfor. Der kan f.eks. ved personskade tilkendes en godtgørelse for ikke-økonomisk skade i form af varigt mén, hvilket kan opleves som udtryk for, at der f.eks. sættes en pris på det at miste en arm eller miste synet.

Efter arbejdsgruppens opfattelse vil en regel om godtgørelse til efterladte endvidere have en vis lighed med de gældende regler om godtgørelse for tort mv. i erstatningsansvarslovens § 26: I begge tilfælde er der tale om en symbolsk økonomisk kompensation for en særlig psykisk og/eller følelsesmæssig krænkelse, som ikke ud fra objektive kriterier kan gøres op i kroner og ører.

Der kan hverken sættes en objektiv pris på krænkelsen af voldtægtsofrets selvværd eller på den følelsesmæssige belastning ved, at ens mindreårige barn forsætligt bliver dræbt. Der må derfor i sagens natur blive tale om en symbolsk godtgørelse, hvis størrelse må fastsættes ud fra en samfundsmæssig vurdering af, hvad der anses for et rimeligt og passende niveau, herunder set i lyset af det generelle niveau for erstatning og godtgørelse ved personskade mv.

En regel om godtgørelse ved dødsfald vil endvidere være udtryk for, at en anden end den direkte skadelidte (den afdøde) får en økonomisk kompensation som følge af dødsfaldet. Dette er imidlertid også tilfældet ved de gældende regler om erstatning for tab af forsørger og rimelige begravelsesudgifter samt tilkendelse af overgangsbeløb.

Som det fremgår af kapitel 3.1. ovenfor, er visse af de godtgørelsesregler, der i dag findes i dansk ret, i et vist omfang begrundet i økonomiske og/eller præventive hensyn.

Arbejdsgruppen vil i den forbindelse pege på, at der med virkning fra den 1. juli 2002 [33] sker en væsentlig forhøjelse af erstatningsniveauet efter erstatningsansvarsloven bl.a. for tab af forsørger, jf. kapitel 3.2.1. ovenfor. Den højeste forsørgertabserstatning forhøjes således fra 1.116.000 kr. (pr. 1. januar 2002) til 1.860.150 kr. Minimumsbeløbet for forsørgertabserstatning forhøjes tilsvarende fra 398.000 kr. til 663.500 kr.

Hertil kommer, at der som noget nyt skal betales et overgangsbeløb på 111.000 kr. til den afdødes ægtefælle eller samlever.

Forhøjelsen af erstatningsniveauet kan illustreres med følgende eksempel:

Forsørgertabserstatningen til ægtefællen efter en 25-årig med en årsindtægt på 250.000 kr. udgør i dag 450.000 kr. Efter lovændringen vil den afdødes ægtefælle få udbetalt 750.000 kr. i forsørgertabserstatning samt et overgangsbeløb på 111.000 kr., i alt 861.000 kr., dvs. i dette eksempel næsten det dobbelte beløb.

I foråret 2001 var der bl.a. i pressen fokus på erstatningen til ægtefællen efter en politiassistent, der blev dræbt i tjenesten i forbindelse med et bankrøveri i Århus i 1995, herunder navnlig på forskellene mellem erstatningsreglerne i Danmark og i Frankrig. Det kan i den forbindelse nævnes, at den forsørgertabserstatning, der fremover vil blive udbetalt efter erstatningsansvarsloven, vil blive væsentlig større, end hvad der bedømt ud fra den nævnte sag er erstatningsniveauet i Frankrig.

Niveauet for den forsørgertabserstatning og det overgangsbeløb, der vil skulle udbetales i forbindelse med et dødsfald, er endvidere af en sådan størrelse, at en eventuel yderligere symbolsk godtgørelse til de efterladte efter arbejdsgruppens opfattelse ikke i nævneværdigt omfang vil bidrage til erstatningsreglernes præventive effekt.

Hertil kommer, at den foreslåede godtgørelse i praksis i vidt omfang vil blive betalt af staten i medfør af offererstatningsloven eller vil kunne være dækket af skadevolderens ansvarsforsikring. En ansvarsforsikring vil som udgangspunkt ikke dække dødsfald, der er forvoldt forsætligt. Ved f.eks. den lovpligtige ansvarsforsikring for biler mv. hæfter forsikringsselskabet dog umiddelbart over for den skadelidte/de efterladte, selv om skadevolderen har handlet forsætligt, jf. færdselslovens § 108, stk. 1.

5.2. Erstatning for psykiske skader

Arbejdsgruppen har overvejet, om der i stedet for eller ved siden af en godtgørelsesregel bør ske en lovregulering af de efterladtes muligheder for at få erstatning for personskade i form af psykiske skader som følge af et dødsfald.

Som det fremgår af kapitel 3.3. ovenfor, kan de efterladte i dag efter retspraksis i begrænset omfang få erstatning for sådanne skader efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven. Dette forudsætter imidlertid, at de efterladte selv har lidt fysisk overlast i forbindelse med dødsfaldet eller har været i fare herfor.

Dette svarer i det væsentlige til retsstillingen i Finland og Island. Derimod er der i retspraksis i Sverige og Norge i videre omfang givet erstatning for psykiske skader, herunder for psykiske gener eller lidelser ved at overvære eller blive underrettet om et dødsfald. I Sverige er der med virkning fra den 1. januar 2002 endvidere sket en lovregulering af dette område, som i forhold til hidtidig retspraksis udvider mulighederne for at få erstatning. Der henvises til kapitel 4

ovenfor.

Som nævnt har domstolene i Danmark hidtil fulgt en restriktiv linie med hensyn til at tilkende erstatning for psykiske skader i forbindelse med, at en anden person bliver dræbt eller kvæstet.

I det omfang der hos de pårørende rent faktisk kan påvises en personskade i form af en psykisk lidelse eller lignende som følge af, at en nærtstående bliver dræbt eller kvæstet, bør det efter arbejdsgruppens opfattelse også i lyset af udviklingen i Sverige og Norge overvejes i videre omfang end i dag at give erstatning herfor efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven. I modsætning til indførelsen af en regel om godtgørelse til de efterladte ved dødsfald kan en sådan udvidelse af mulighederne for at få erstatning for psykiske skader ske uden lovændringer.

Arbejdsgruppen vil i den forbindelse også pege på, at der efter arbejdsskadesikringsloven gives erstatning for psykiske skader i videre omfang end efter dansk rets almindelige erstatningsregler, jf. ovenfor i kapitel 3.5.2. Der vil således kunne opstå tilfælde, hvor en ansat, der overværer en alvorlig og voldsom ulykke, vil få hændelsen anerkendt som en arbejdsulykke og få erstatning for psykiske skader efter arbejdsskadesikringsloven, mens ægtefællen til den, der bliver dræbt eller alvorligt kvæstet ved ulykken, efter hidtidig retspraksis ikke vil kunne få erstatning for psykiske skader efter dansk rets almindelige erstatningsregler, selv om han eller hun også har overværet ulykken.

Der er endvidere i den erstatningsretlige litteratur argumenteret for, at erstatningsansvaret formentlig uden for store betænkeligheder kan udvides til også at omfatte psykiske skader/chok ved at overvære eller få meddelelse om en nær pårørendes død eller alvorlige personskade [34].

Arbejdsgruppen finder imidlertid ikke, at der på nuværende tidspunkt er tilstrækkeligt grundlag for at foreslå lovregler om de efterladtes muligheder for at få erstatning for psykiske skader som følge af et dødsfald mv.

Dansk rets almindelige erstatningsregler er i vidt omfang udviklet og løbende tilpasset gennem retspraksis. Det gælder f.eks. den almindelige culparegel, kravet om årsagssammenhæng og adækvans samt regler om, hvilke interesser og goder der er beskyttet af erstatningsreglerne, og hvem der kan kræve disse erstattet.

Arbejdsgruppen finder det mest hensigtsmæssigt, at det som hidtil overlades til retspraksis at fastlægge indholdet af dansk rets almindelige erstatningsregler, herunder også i hvilket omfang der kan gives erstatning for psykiske skader. Det vil efter arbejdsgruppens opfattelse være naturligt, at domstolene i den forbindelse inddrager udviklingen i de andre nordiske lande samt udviklingen på arbejdsskadeområdet.

Arbejdsgruppen forudsætter, at den foreslåede godtgørelsesregel ikke vil være til hinder for en udvikling i retspraksis mod i videre omfang end i dag at give erstatning for psykiske skader.

Hvis en eller flere af de efterladte får en egentlig personskade i form af en psykisk skade som følge af dødsfaldet, vil der uanset indførelsen af den foreslåede godtgørelsesregel kunne være behov for at give erstatning og godtgørelse herfor efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven, f.eks. for det økonomiske tab i form af tabt arbejdsfortjeneste og/eller tab af erhvervsevne. Der kan endvidere peges på, at godtgørelsesreglen alene vil omfatte tilfælde, hvor den direkte skadelidte er afgået ved døden, mens der vil kunne gives erstatning for psykiske skader også i tilfælde, hvor den direkte skadelidte bliver kvæstet.

5.3. Anvendelsesområdet for en godtgørelsesregel

Som det fremgår af kapitel 5.1. ovenfor, finder arbejdsgruppen, at der i et vist begrænset omfang kan være behov for en regel om godtgørelse til de efterladte ved dødsfald, der er forvoldt under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der er tale om en særlig følelsesmæssig belastning og/eller krænkelse af de efterladte.

Indførelsen af en sådan regel må forudsætte, at der kan opstilles visse objektive kriterier for tilkendelsen af godtgørelse, således at der kan foretages en rimelig klar og praktisk anvendelig afgrænsning af reglens anvendelsesområde. Arbejdsgruppen finder det væsentligt, at en ny godtgørelsesregel ikke fører til et uforholdsmæssigt stort antal tvister om forståelsen og anvendelsen af reglen i praksis.

Det fremgår af kommissoriet, at arbejdsgruppen skal overveje en regel om godtgørelse til efterladte ved *dødsfald*.

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at det ikke kun er ved dødsfald, at de pårørende kan blive udsat for en væsentlig følelsesmæssig belastning i form af psykisk smerte, sorg mv. Dette vil ofte også være tilfældet ved alvorlige personskader, f.eks. hvor den direkte skadelidte i længere tid svæver mellem liv og død , men dog overlever til sidst. Mindre alvorlige skader vil normalt ikke være så belastende for de pårørende, men også i disse tilfælde kan der dog i visse tilfælde være tale om en betydelig følelsesmæssig belastning, f.eks. for forældre, der ser deres mindreårige barn blive påkørt af en bil, selv om barnet måske slipper med overfladiske knubs.

Et dødsfald indebærer imidlertid i almindelighed en helt særlig belastning af de pårørende, således at der i denne situation kan være et særligt behov for at give de pårørende en symbolsk kompensation for sorg, savn, psykiske smerte mv. Ved at begrænse godtgørelsesreglen til at gælde ved dødsfald opnås endvidere på dette punkt en klar afgrænsning af reglens anvendelsesområde. Det er derimod ikke muligt at foretage en klar og præcis afgrænsning

mellem alvorlig og ikke-alvorlig personskade.

En godtgørelsesregel bør efter arbejdsgruppens opfattelse omfatte *nære pårørende* til den afdøde, idet det er denne personkreds, som i almindelighed vil blive udsat for den største følelsesmæssige belastning som følge af dødsfaldet. En godtgørelsesregel, der omfatter andre end nære pårørende til den afdøde, vil efter arbejdsgruppens opfattelse få et alt for vidtgående og uoverskueligt anvendelsesområde.

Ægtefælle, samlever, børn og forældre må normalt anses for at være nære pårørende til den afdøde. Efter omstændighederne bør også andre kunne få en godtgørelse, hvis der har været et sådant særligt forhold mellem den pågældende og den afdøde, at der må antages at være tale om en tilsvarende særlig følelsesmæssig belastning som følge af dødsfaldet. Det kan f.eks. være en søster eller bror, der som voksen i mange år har haft fælles bolig og husholdning med den afdøde.

Som det fremgår af kapitel 5.1. ovenfor, finder arbejdsgruppen ikke, at der er grundlag for at indføre en generel regel om godtgørelse til efterladte ved ethvert dødsfald, der skyldes en ansvarspådragende handling. En godtgørelsesregel bør begrænses til tilfælde, hvor dødsfaldet er sket under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der er tale om en særlig følelsesmæssig belastning og/eller krænkelse af de efterladte.

På denne baggrund bør en godtgørelsesregel efter arbejdsgruppens opfattelse alene omfatte dødsfald, der er forvoldt *forsætligt* eller *groft uagtsomt*. Det er navnlig i disse tilfælde, at der normalt vil være tale om en ekstraordinær psykisk belastning af de efterladte. Et eksempel herpå er forsætligt drab, hvor de efterladtes psykiske smerte og lidelse som følge af dødsfaldet i almindelighed må antages at blive forstærket som følge af deres viden om, at en nærtstående forsætligt er blevet dræbt.

Denne begrænsning til dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt, svarer i øvrigt til de lignende regler i Norge, Finland og Island, jf. ovenfor i kapitel 4.2-4.4.

Ved siden af begrænsningen til dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt, bør der efter arbejdsgruppens opfattelse lægges særskilt vægt på karakteren af *skadevolderens handling* ved vurderingen af, om der skal tilkendes en godtgørelse, og ved fastsættelsen af en eventuel godtgørelses størrelse.

Arbejdsgruppen finder, at der som udgangspunkt bør tilkendes en godtgørelse til de efterladte, hvis der er tale om forsætligt drab. Et drab indebærer utvivlsomt en helt ekstraordinær psykisk belastning og krænkelse af de efterladte.

Karakteren af skadevolderens handling vil således navnlig have betydning ved dødsfald, der er

forvoldt ved grov uagtsomhed. I disse tilfælde bør tilkendelse af godtgørelse i almindelighed forudsætte, at der ud over den grove uagtsomhed konkret er tale om omstændigheder, der må antages at indebære en særlig belastning og/eller krænkelse af de efterladte. Der kan bl.a. lægges vægt på, om dødsfaldet er forvoldt på en særlig brutal og/eller krænkende måde, f.eks. at ofret har været udsat for omfattende vold eller seksuelle overgreb inden døden eller er død på en særlig pinefuld måde. Der kan også lægges vægt på, om de efterladte har været til stede, da ofret blev dræbt, eller er kommet til stede umiddelbart efter.

I modsætning til tilkendelse af erstatning for psykiske skader efter dansk rets almindelige erstatningsregler forudsætter tilkendelse af godtgørelse ikke, at de efterladte har lidt en egentlig personskade i form af en psykisk lidelse eller lignende. Vurderingen af, om der skal tilkendes en godtgørelse, må tage udgangspunkt i, om dødsfaldet er forvoldt under sådanne omstændigheder, at det i almindelighed må forventes at påføre de efterladte en ekstraordinær psykisk belastning (psykisk lidelse eller krænkelse). Der er således tale om en *generel vurdering* af dødsfaldets egnethed til at medføre en sådan særlig belastning af de efterladte og ikke en konkret medicinsk vurdering af, i hvilket omfang dette rent faktisk har været tilfældet.

Fastsættelsen af godtgørelsens størrelse må ligesom udmålingen af tortgodtgørelse mv. efter erstatningsansvarslovens § 26 ske ud fra en samlet vurdering af de konkrete omstændigheder i den enkelte sag.

Efter arbejdsgruppens opfattelse bør den maksimale godtgørelse til en efterladt være i størrelsesordenen 100.000 kr. Dette beløb svarer nogenlunde til den højeste tortgodtgørelse til et voldtægtsoffer efter ændringen af erstatningsansvarslovens § 26 ved lov nr. 463 af 7. juni 2001. En godtgørelse i denne størrelsesorden bør efter arbejdsgruppens opfattelse som udgangspunkt tilkendes i sager om forsætligt drab. Det bør dog ikke være udelukket i helt ekstraordinære tilfælde at tilkende en højere godtgørelse.

Arbejdsgruppen finder, at der i anledning af det samme dødsfald bør kunne tilkendes en godtgørelse til flere efterladte, der hver især opfylder betingelserne herfor, f.eks. både til den afdødes ægtefælle og til den afdødes mindreårige barn. I givet fald vil hver af de efterladte kunne få en godtgørelse på indtil ca. 100.000 kr.

Godtgørelse til efterladte bør efter arbejdsgruppens opfattelse udbetales ved siden af eventuelle andre ydelser i anledning af dødsfaldet, f.eks. forsørgertabserstatning efter erstatningsansvarslovens §§ 12-14 og overgangsbeløb efter § 14 a. Godtgørelsen bør endvidere udbetales ved siden af en eventuel erstatning til den efterladte for personskade i form af psykiske lidelser mv. som følge af dødsfaldet. Godtgørelsens størrelse i den enkelte sag bør ligeledes være uafhængig af sådanne ydelser.

Der henvises i øvrigt til arbejdsgruppens lovudkast med bemærkninger nedenfor i kapitel 8.

Beskæftigelsesministeriets repræsentant i arbejdsgruppen har i øvrigt oplyst, at man i givet fald vil overveje at foreslå en tilsvarende godtgørelsesregel indsat i arbejdsskadesikringsloven.

---

33. Lov nr. 463 af 7. juni 2001.

34. A. Vinding Kruse: Erstatningsretten (5. udgave, 1989), side 293 f.

Kapitel 6. Arv af krav om godtgørelse for personskade

6.1. Gældende ret

6.1.1. Godtgørelseskrav

Erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, regulerer, i hvilket omfang krav på godtgørelse for personskade falder i arv:

"Krav om godtgørelse for personskade falder i arv, når det er anerkendt eller gjort gældende ved sagsanlæg eller under en straffesag ved kravets fremsættelse i retten eller i et anklageskrift eller en stævning, der er indleveret til retten."

Reglen omfatter godtgørelse for svie og smerte og godtgørelse for varigt mén. Reglen gælder endvidere for godtgørelse for tort mv., jf. erstatningsansvarslovens § 26, stk. 4.

Baggrunden for § 18, stk. 2, der svarer til den tidligere regel i ikrafttrædelseslovens § 15, stk. 3, 1. pkt., er, at krav om godtgørelse for personskade er af personlig karakter, således at beslutningen om at gøre kravet gældende bør træffes af den skadelidte selv og ikke efterfølgende af hans eller hendes arvinger. Når den skadelidte har rejst kravet, er der derimod ingen grund til, at det ikke skal falde i arv.

Det kræves efter § 18, stk. 2, at kravet skal være anerkendt eller gjort retligt gældende. Det er derimod ikke nødvendigt, at godtgørelsens størrelse er anerkendt, eller at godtgørelsen er gjort gældende med et bestemt beløb. I praksis er krav på godtgørelse i visse tilfælde anset for at falde i arv, selv om kravet ikke udtrykkelig var gjort gældende før skadelidtes død:

I UfR 1964.660 V havde skadelidte i forbindelse med straffesagen efter et færdselsuheld

forbeholdt sig at nedlægge erstatningskrav. Han afgik herefter ved døden, og hans efterlevende ægtefælle rejste krav om godtgørelse for svie og smerte. Retten fandt det efter indholdet af drøftelserne mellem skadelidte og hans advokat godtgjort, at skadelidte havde ønsket, at hans erstatningskrav som det er sædvanligt i sådanne erstatningssager skulle omfatte godtgørelse for svie og smerte.

I UfR 1999.122 H havde den forurettede i forbindelse med en straffesag for ærekrænkelser "krævet erstatning". Det var ikke afgørende, at der ikke udtrykkelig var rejst krav om godtgørelse for tort, idet skadelidtes krav om økonomisk kompensation i den pågældende sag ikke kunne vedrøre andet end tortgodtgørelse.

I FED 2000.2866 Ø er det antaget, at en anmeldelse af en patientskade til Patientforsikringsforeningen ikke kan sidestilles med et sagsanlæg i relation til erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2. Et krav på godtgørelse for svie og smerte og for varigt mén faldt derfor ikke i arv.

Det antages imidlertid, at patienten i tilfælde, der omfattes af patientforsikringsloven, ikke kan anlægge sag ved domstolene, før Patientskadeankenævnet har truffet afgørelse i sagen, jf. f.eks. UfR 2000.1659 Ø. Afgørelsen i FED 2000.2866 Ø indebærer således, at krav på godtgørelse for personskade inden for patientskadeområdet kun falder i arv, hvis kravet inden patientens død er anerkendt af Patientforsikringsforeningen eller Patientskadeankenævnet, eller nævnets afgørelse er indbragt for domstolene. Dommen er efter det oplyste indbragt for Højesteret.

Retsplejelovens § 1018 g indeholder i øvrigt en regel om, at krav på erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning falder i arv efter de almindelige regler herom, dog således at krav på godtgørelse for ikke-økonomisk skade falder i arv, når det er fremsat over for anklagemyndigheden.

6.1.2. Erstatningskrav

Erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, omfatter kun godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Det er som hidtil overladt til retspraksis at fastlægge, hvornår krav på erstatning for økonomisk skade ved personskade og tab af forsørger falder i arv.

Krav på erstatning for helbredelsesudgifter, tabt arbejdsfortjeneste og begravelsesudgifter antages at falde i arv uden videre, dvs. uanset om den skadelidte har gjort kravet gældende inden sin død.

Erstatning for tab af erhvervsevne, tab af forsørger og andet tab (erstatningsansvarslovens § 1, stk. 1) falder i hvert fald i arv, hvis kravet er gjort gældende ved sagsanlæg mv. som anført i §

18, stk. 2, eller hvis kravet er anerkendt af skadevolderen. Det er dog i almindelighed antaget, at også disse erstatningskrav uden videre falder i arv [35].

6.2. Reglerne i andre lande

I dette afsnit redegøres i hovedtræk for reglerne i de øvrige nordiske lande om arv af krav på erstatning/godtgørelse for ikke-økonomisk skade ved personskade.

6.2.1. Sverige

Skadeståndslagen har hidtil ikke indeholdt regler om, i hvilket omfang krav på erstatning for ikke-økonomisk skade ved personskade falder i arv. Det følger imidlertid af retspraksis, at krav på erstatning for ikke-økonomisk skade og for kränkning kun arves, hvis kravet inden dødsfaldet er fastslået ved dom eller ved forlig mellem skadelidte og skadevolderen.

Med virkning fra den 1. januar 2002 falder sådanne erstatningskrav i arv i videre omfang, idet der er indsat en ny regel herom i skadeståndslagens 6 kap. 3 §:

"Rätten till ersättning för fysiskt och psykiskt lidande samt för särskilda olägenheter faller bort, om den skadelidande avlider innan krav på sådan ersättning har framställts. Detsamma gäller rätten till ersättning för kränkning."

Det fremgår af reglens forarbejder, at erstatningskrav i almindelighed må anses for at skulle betales, når kravet er fremsat, og de nødvendige oplysninger til bedømmelse af kravet er lagt frem [36]. Det forekommer inkonsekvent, at denne betalingspligt bortfalder, blot fordi skadelidte dør, inden kravet er betalt. Hvis skadevolderen ligefrem bevidst har forhalet erstatningssagens afgørelse, må det anses for urimeligt, at kravet bortfalder, hvis skadelidte dør.

Det overvejes i forarbejderne, om krav på erstatning for ikke-økonomisk skade uden videre bør falde i arv, dvs. også selv om skadelidte ikke har gjort kravet gældende inden sin død. Dette findes imidlertid at ville stride imod formålet med erstatning for ikke-økonomisk skade, nemlig at kompensere for skadelidtes fysiske og psykiske lidelse som følge af skaden. Hertil kommer, at det vil være vanskeligt nærmere at fastlægge skaden, hvis skadelidte ikke har gjort kravet gældende.

Efter den nye regel i skadeståndslagen falder krav på erstatning for ikke-økonomisk skade således i arv, så snart skadelidte har fremsat kravet. Selv om skadelidtes erstatningskrav ikke udtrykkelig omfatter erstatning for ikke-økonomisk skade, vil dette efter reglens forarbejder

dog i almindelighed kunne indfortolkes i kravet [37]. Der behøver heller ikke være rejst krav om et bestemt beløb.

6.2.2. Norge

Efter § 3-10, 2. led, i skadeserstatningsloven kan krav på menerstatning eller oppreisning ikke overføres ved arv, medmindre kravet er anerkendt, eller der er anlagt retssag:

"... Krav på erstatning etter § 3-2 [menerstatning] eller oppreisning etter §§ 3-5 eller 3-6 kan heller ikke overføres ved arv, så lenge det ikke er godkjent eller gjort gjeldende ved søksmål."

6.2.3. Finland

Skadeståndslagen indeholder i 7 kap. 3 § følgende regel om arv af erstatning for ikke-økonomisk skade:

"Har den skadelidande avlidit, äger delägarna i dödsboet icke rätt att anhängiggöra talan om ersättning för lidande, sveda och värk eller för lyte eller annat bestående men."

Selv om reglen er formuleret som en processuel regel, indebærer den i praksis, at retten til erstatning for de nævnte poster overføres til arvingerne, hvis skadelidte selv har gjort kravet gældende ved sagsanlæg inden sin død. Det samme antages at gælde, hvis kravet inden dødsfaldet er anerkendt af skadevolderen.

6.2.4. Island

Erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, indeholder følgende regel om arv af godtgørelse for personskade:

"Krav om godtgørelse for svie og smerte eller varigt mén falder i arv, når det er anerkendt, eller gjort gældende ved sagsanlæg eller under en straffesag ved kravets fremsættelse i retten."

6.3. Arbejdsgruppens overvejelser

Arbejdsgruppen har overvejet, om en ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, vil kunne være et alternativ til indførelsen af en regel om godtgørelse til efterladte.

En ophævelse af § 18, stk. 2, vil indebære, at krav om godtgørelse for svie og smerte, varigt mén og tortgodtgørelse mv. vil falde i arv fra samme tidspunkt som krav på erstatning for

økonomisk skade, dvs. uanset om skadelidte inden sin død har gjort kravet gældende.

Efter arbejdsgruppens opfattelse vil dette imidlertid ikke være tilstrækkeligt til i de særlige tilfælde, der er omfattet af den foreslåede godtgørelsesregel, at sikre de nærtstående efterladte en særskilt kompensation for psykisk lidelse eller krænkelse som følge af dødsfaldet.

Der kan bl.a. peges på, at selv om ofret afgår ved døden, er der ikke nødvendigvis tale om voldsudøvelse under sådanne omstændigheder, at der efter retspraksis tilkendes en tortgodtgørelse efter erstatningsansvarslovens § 26, som vil kunne falde i arv til ofrets arvinger. Der vil endvidere ikke uden videre være sammenfald mellem den eller de nærtstående efterlevende, som omfattes af den foreslåede godtgørelsesregel, og den afdødes arvinger.

Selv om en ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, således ikke kan erstatte den foreslåede godtgørelsesregel, finder arbejdsgruppen, at der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt der fortsat bør gælde en særlig regel om arv af krav på godtgørelse ved personskade.

Som det fremgår af kapitel 6.1.1. ovenfor, er reglen navnlig begrundet i, at krav på godtgørelse for personskade er af personlig karakter, og at beslutningen om at gøre kravet gældende derfor bør træffes af skadelidte selv.

Godtgørelse for svie og smerte skal i første række kompensere for skadelidtes fysiske lidelse (smerte) umiddelbart efter skaden og godtgørelse for varigt mén for de varige fremtidige ulemper og gener i skadelidtes personlige livsførelse. Selv om der kan siges at være tale om forhold af personlig karakter, er der næppe tvivl om, at skadelidtes samlede krav om erstatning i anledning af en personskade i praksis som altovervejende hovedregel omfatter krav om godtgørelse for svie og smerte og for varigt mén, hvis betingelserne herfor er opfyldt. Der kan i den forbindelse også henvises til landsrettens udtalelse i UfR 1964.660 V refereret ovenfor i kapitel 6.1.1.

Tilsvarende må det antages, at skadelidte sædvanligvis vil kræve godtgørelse for tort mv., hvis betingelserne herfor er opfyldt. Navnlig for så vidt angår tortgodtgørelse for ære- og fredskrænkelser, vil der dog muligvis kunne være tilfælde, hvor den forurettede af forskellige grunde undlader at rejse et krav, selv om der for så vidt ville være grundlag for at få tilkendt en tortgodtgørelse.

Arbejdsgruppen finder på denne baggrund, at særreglen i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, ikke (længere) kan begrundes i, at krav om godtgørelse for personskade er af en sådan personlig karakter, at de ikke uden videre bør falde i arv. Reglen kan heller ikke begrundes i, at skadelidtes medvirken er nødvendig for nærmere at kunne opgøre kravet, idet det efter den gældende § 18, stk. 2, ikke er en betingelse, at kravet er gjort gældende med et bestemt beløb, jf. kapitel 6.1.1. ovenfor.

Når disse godtgørelseskrav i praksis er en helt sædvanlig del af skadelidtes samlede erstatningskrav, forekommer det vanskeligt at begrunde, at kun en del af det samlede krav (nemlig erstatning for økonomisk skade) falder i arv, medmindre godtgørelseskravet er gjort gældende ved sagsanlæg mv. Efter den gældende § 18, stk. 2, kommer det således skadevolderen til gode, at skadelidte tilfældigvis afgår ved døden, inden godtgørelseskravet er gjort gældende.

Det kan i den forbindelse nævnes, at selv om et krav på erstatning for ikke-økonomisk skade efter den nye svenske regel først falder i arv, når skadelidte har rejst kravet, er det efter forarbejderne ikke en betingelse, at kravet udtrykkelig er gjort gældende: Det vil normalt kunne anses for omfattet af et bredt formuleret "krav om erstatning".

Arbejdsgruppen vil endvidere pege på, at den forurettedes efterladte efter retsplejelovens § 725, stk. 1, i visse tilfælde har en selvstændig mulighed for at indlede strafferetlig forfølgning, selv om den forurettede ikke selv har taget skridt hertil inden sin død. I straffesager, der er undergivet privat påtale eller betinget offentlig påtale (f.eks. en række freds- og ærekrænkelse i straffelovens kapitel 27), tilkommer retten til privat påtale eller til at begære offentlig påtale efter den forurettedes død hans eller hendes nærmeste efterladte (ægtefælle, forældre, børn eller søskende). Under en sådan straffesag vil de efterladte imidlertid i dag ikke kunne rejse krav f. eks. om tortgodtgørelse, medmindre betingelserne i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, er opfyldt.

Arbejdsgruppen har overvejet, om erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, bør ændres således, at krav på godtgørelse for personskade falder i arv, hvis kravet har været gjort gældende over for skadevolderen, men ikke nødvendigvis indenretligt ved sagsanlæg mv. Dette ville være i overensstemmelse med den hidtidige opfattelse, hvorefter en godtgørelse for personskade er af personlig karakter, således at skadelidte selv skal have gjort kravet gældende, men der ville samtidig ske en lempelse af kravene til, hvornår godtgørelsen falder i arv.

Af de grunde, der er anført ovenfor, finder arbejdsgruppen det imidlertid rigtigst at ophæve særreglen helt. Der vil herefter ikke være forskel på, hvornår krav om erstatning for økonomisk skade og krav om godtgørelse for ikke-økonomisk skade i anledning af en personskade falder i arv.

---

35. Se om spørgsmålet Jens Møller: Erstatningsansvarsloven med kommentarer (5. udgave, 1999), side 334 ff., og Bo von Eyben og Hans Henrik Vagner: Lærebog i erstatningsret (4. udgave, 1999), side 358 f., med yderligere henvisninger.

36. Proposition 2000/01:68, side 59.

37. Proposition 2000/01:68, side 77.

Kapitel 7. Økonomiske og administrative konsekvenser af arbejdsgruppens forslag

7.1. Indførelse af en regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald

Den foreslåede godtgørelsesregel vil i praksis navnlig omfatte dødsfald, hvor der samtidig er tale om en overtrædelse af straffeloven, herunder især sager om forsætligt drab efter straffelovens § 237.

Som det fremgår af kapitel 5.3. ovenfor, forudsættes den maksimale godtgørelse som udgangspunkt at være ca. 100.000 kr. Efter forslaget bør en godtgørelse i denne størrelsesorden i almindelighed tilkendes i sager om forsætligt drab, mens der i andre sager vil være tale om et mindre godtgørelsesbeløb.

Nævnet vedrørende erstatning til ofre for forbrydelser (Erstatningsnævnet), der udbetaler erstatning fra staten i medfør af offererstatningsloven, har oplyst, at der i 2000 har været i alt 41 efterladte, der har søgt om erstatning hos nævnet (for tab af forsørger og/eller begravelsesudgifter) i sager, hvor ofret er afgået ved døden:

	Strfl. § 237 (drab)	Strfl. § 241 (uagtsomt manddrab)	Strfl. § 246 (vold med døden til følge)
Ægtefælle/samlever	7	0	1
Børn	23	0	5
Stedbørn	1	0	0
Forældre	0	1	0

Søskende	1	0	1
Andre	1	0	0
I alt	33	1	7

I disse tal indgår i sagens natur ikke de efterladte, der af forskellige grunde slet ikke har søgt om erstatning hos Erstatningsnævnet.

Det kan navnlig tænkes, at nogle efterladte har undladt at søge om erstatning som følge af den dagældende § 7 i offererstatningsloven, hvorefter eventuelle sociale ydelser, forsikringsudbetalinger mv., som de efterladte modtager i anledning af skaden, skal fratrækkes i erstatningen fra staten i medfør af offererstatningsloven. Hvis disse ydelser overstiger erstatningen efter erstatningsansvarsloven, udbetales der således ingen erstatning fra Erstatningsnævnet. I det omfang de efterladte har været opmærksomme herpå (f.eks. via forudgående kontakt til en advokat eller til Erstatningsnævnet), kan nogle have undladt at søge om erstatning hos nævnet.

Det bemærkes, at offererstatningslovens § 7 ved lov nr. 463 af 7. juni 2001 er æn-dret med virkning for skader (herunder dødsfald), der sker efter den 1. januar 2002, således at der i erstatningen fra staten ikke skal ske fradrag for sociale ydelser mv. i videre omfang end efter de almindelige regler i erstatningsansvarsloven.

I perioden 1991-1999 er der i Danmark i gennemsnit årligt begået 62 (opklarede) drab og 7 (opklarede) tilfælde af vold med døden til følge. Hertil kommer i gennemsnit i alt 8 årlige uopklarede drab og tilfælde af vold med døden til følge.

Sammenholdes disse kriminalitetstal med statistiske oplysninger om den gennemsnitlige husstandsstørrelse, må der i denne type sager afhængig af, hvilke forudsætninger der anvendes ved beregningen forventes at kunne blive tale om udbetaling af godtgørelse til i størrelsesordenen 80-120 efterladte om året (ægtefælle/samlever og børn). Hertil kommer et mindre antal sager om uagtsomt manddrab.

Hvis der tages udgangspunkt i, at der skønsmæssigt vil kunne blive tale om udbetaling af godtgørelse fra Erstatningsnævnet til i størrelsesordenen 100 efterladte om året, vil den foreslåede godtgørelsesregel således medføre merudgifter for staten til offererstatningsordningen på i størrelsesordenen 10 mio. kr. årligt. Staten har efter offererstatningsloven mulighed for at rejse regreskrav mod gerningsmanden, og ca. 10-15 pct. af de udbetalte erstatningsbeløb bliver på denne måde dækket af gerningsmændene. Det kan dog ikke udelukkes, at muligheden for at gennemføre regres mod gerningsmanden i drabssager mv. vil være mindre end i Erstatningsnævnets øvrige sager. Samlet set skønnes

nettomerudgiften for staten som følge af den foreslåede godtgørelsesregel på denne baggrund at være i størrelsesordenen 9-10 mio. kr. årligt.

Forsikring & Pension har oplyst, at de præcise økonomiske konsekvenser for forsikringsbranchen af den foreslåede godtgørelsesregel er vanskelige at vurdere. Forsikring & Pension skønner dog, at den foreslåede regel ikke i sig selv vil give grundlag for præmiestigninger for ansvarsforsikringer. Det er herved forudsat, at forsikringsselskaberne som følge af reglens begrænsede anvendelsesområde kun i yderst få sager om året vil skulle udbetale godtgørelse til en eller flere efterladte, og at forsikringsselskaberne kun i begrænset omfang vil blive inddraget i retstvister om tilkendelse af godtgørelse.

Sammenfattende skønnes den foreslåede godtgørelsesregel således at ville medføre nettomerudgifter for staten til offererstatningsordningen på i størrelsesordenen 9-10 mio. kr. årligt. Godtgørelsesreglen skønnes ikke i sig selv at ville give grundlag for præmiestigninger for ansvarsforsikringer.

Den foreslåede regel er begrænset til dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller groft uagtsomt, og der er i bemærkningerne til arbejdsgruppens lovudkast redegjort nærmere for reglens anvendelsesområde, jf. kapitel 8.2. nedenfor. Det fremgår heraf, at en godtgørelse alene forudsættes tilkendt i et begrænset antal sager: Tilfælde, hvor dødsfaldet er forvoldt under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der må antages at være tale om en særlig følelsesmæssig belastning eller krænkelse af de efterladte.

Som anført i kapitel 5.3. ovenfor, finder arbejdsgruppen det væsentligt, at den foreslåede godtgørelsesregel ikke fører til et uforholdsmæssigt stort antal tvister i praksis om forståelsen og anvendelsen af reglen. Arbejdsgruppen vil i den forbindelse pege på, at der i en overgangsperiode efter reglens indførelse formentlig kan forventes et vist antal prøvesager , hvor der vil blive rejst krav om godtgørelse til de efterladte. Der kan både blive tale om sager anlagt ved domstolene og om krav rejst over for Erstatningsnævnet eller forsikringsselskaberne. Henset til reglens begrænsede anvendelsesområde, skønnes der dog at ville blive tale om et beskedent antal sager.

Det bemærkes i øvrigt, at der i de fleste tilfælde omfattet af den foreslåede godtgørelsesregel må forventes at blive indledt strafferetlig forfølgning mod skadevolderen. Spørgsmålet om tilkendelse af godtgørelse til de efterladte vil således som udgangspunkt kunne behandles i forbindelse med straffesagen, jf. reglerne om adhæsionsproces i retsplejelovens kapitel 89 og færdselslovens §§ 111-115. Dette vil dog indebære, at den enkelte straffesag vil blive udvidet til også at omfatte det civilretlige spørgsmål om tilkendelse af godtgørelse til de efterladte.

7.2. Ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2

Den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, indebærer, at krav på godtgørelse i anledning af personskade vil falde i arv fra samme tidspunkt som krav på erstatning for økonomisk skade, dvs. uanset om kravet inden skadelidtes død er gjort gældende.

Erstatningsnævnet har oplyst, at den foreslåede ophævelse af § 18, stk. 2, alene skønnes at ville få betydning for ganske få sager om året. Forslaget skønnes derfor ikke at ville få konsekvenser for statens udgifter til offererstatningsordningen af betydning.

Patientforsikringsforeningen, der behandler erstatningssager omfattet af patientforsikringsloven, har oplyst, at godtgørelsesposterne i anledning af personskade kun udgør en mindre del af de samlede udbetalinger efter patientforsikringsloven. Næsten alle de godtgørelsesbeløb, der vil skulle udbetales til skadelidtes arvinger som følge af den foreslåede ophævelse af § 18, stk. 2, vil endvidere efter praksis blive reduceret som følge af dødsfaldet.

Efter en gennemgang af et antal sager er det Patientforsikringsforeningens vurdering, at en ophævelse af § 18, stk. 2, vil udløse merudgifter for amterne til patientforsikringsordningen på skønsmæssigt ca. 2 mio. kr. årligt.

Dette skøn forudsætter, at anmeldelse af kravet til Patientforsikringsforeningen ikke kan sidestilles med sagsanlæg i relation til § 18, stk. 2, jf. FED 2000.2866 Ø refereret ovenfor i kapitel 6.1.1. Dommen er indbragt for Højesteret. Hvis Højesteret finder, at godtgørelseskrav omfattet af patientforsikringsloven falder i arv efter § 18, stk. 2, blot kravet inden dødsfaldet er anmeldt til Patientforsikringsforeningen, skønnes merudgifterne ved en ophævelse af § 18, stk. 2, at blive reduceret fra de ovennævnte ca. 2 mio. kr. årligt til ca. ½-1 mio. kr. årligt.

Forsikring & Pension har oplyst, at de økonomiske konsekvenser for forsikringsbranchen af den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, er vanskelige at vurdere, og at man ikke på nuværende tidspunkt har mulighed for at skønne over merudgifterne som følge af arbejdsgruppens forslag.

Sammenfattende skønnes den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, således at ville medføre merudgifter for amterne til patientforsikringsordningen på ca. ½-1 mio. kr. eller ca. 2 mio. kr. årligt afhængig af udfaldet af en verserende Højesteretssag. På nuværende tidspunkt er det ikke muligt at skønne over forslagets økonomiske konsekvenser for forsikringsbranchen.

Kapitel 8. Arbejdsgruppens lovudkast med bemærkninger

8.1. Lovudkast

§ 1

I lov om erstatningsansvar, jf. lovbekendtgørelse nr. 599 af 8. september 1986, som ændret senest ved § 1 i lov nr. 463 af 7. juni 2001, foretages følgende ændringer:

1. ***§ 18, stk. 2*** , ophæves.

§ 18, stk. 3 og 4, bliver herefter stk. 2 og 3.

2. I *§ 18, stk. 4* , der bliver stk. 3, ændres stk. 1 og stk. 3 til: stk. 1-2 .

3. *§ 26, stk. 4* , affattes således:

Stk. 4. § 18, stk. 1-2, finder tilsvarende anvendelse på godtgørelse efter stk. 1-3 og på godtgørelse efter § 26 a.

4. Efter *§ 26* indsættes:

Godtgørelse til efterladte

§ 26 a. Den, der forsætligt eller ved grov uagtsomhed forvolder en andens død, kan pålægges at betale en godtgørelse til efterlevende, der stod den afdøde særligt nær.

Stk. 2. Ved vurderingen af, om der skal betales godtgørelse efter stk. 1, og ved fastsættelsen af godtgørelsens størrelse, skal der lægges særlig vægt på karakteren af skadevolderens handling og på den lidelse eller krænkelse, som må antages at være påført den eller de efterlevende.

5. I *§ 27, stk. 1,* ændres § 24, stk. 2, og § 26, til: § 24, stk. 2, § 26 og § 26 a, .

§ 2

I lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser, jf. lovbekendtgørelse nr. 470 af 1. november 1985, som ændret senest ved § 2 i lov nr. 463 af 7. juni 2001, foretages følgende ændring:

1. ***§ 2*** affattes således:

§ 2. Afgår skadelidte ved døden, ydes erstatning mv. efter erstatningsansvarslovens §§ 12-14 a og § 26 a.

§ 3

Stk. 1. Loven træder i kraft den ... og finder anvendelse på erstatningsansvar for skader, der indtræder efter lovens ikrafttræden.

§ 4

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

8.2. Specielle bemærkninger

Til § 1

Til nr. 1

Det foreslås, at reglen i erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, hvorefter krav på godtgørelse for personskade først falder i arv, når kravet er anerkendt eller gjort gældende ved sagsanlæg mv., ophæves.

Sådanne godtgørelseskrav vil herefter falde i arv fra samme tidspunkt som krav på erstatning for økonomisk skade i anledning af personskade, dvs. uanset om skadelidte har gjort kravet

gældende inden sin død.

Der er ikke med forslaget tilsigtet ændringer af, i hvilket omfang der kan ske nedsættelse af godtgørelsens størrelse som følge af skadelidtes død, inden kravet er anerkendt eller fastslået ved dom.

Der henvises i øvrigt til kapitel 6.3. ovenfor.

Til nr. 2

Der er tale om en konsekvensændring af den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, jf. lovforslagets § 1, nr. 1.

Til nr. 3

Der er tale om en konsekvensændring af den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, jf. lovforslagets § 1, nr. 1, og af den foreslåede nye regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald, jf. lovforslagets § 1, nr. 4.

Til nr. 4

Den foreslåede § 26 a i erstatningsansvarsloven giver som noget nyt mulighed for i særlige tilfælde at tilkende de efterladte en godtgørelse for psykisk lidelse eller krænkelse som følge af en nærtståendes død.

Der foreslås således ikke indført en generel adgang til at tilkende de efterladte ved dødsfald en godtgørelse. Reglens anvendelsesområde er begrænset til tilfælde, hvor dødsfaldet er sket under sådanne kvalificerende omstændigheder, at der må antages at være tale om en særlig følelsesmæssig belastning eller krænkelse af de efterladte.

Det er forudsat, at reglen ikke vil være til hinder for en udvikling i retspraksis mod i videre omfang end i dag at give erstatning for personskade i form af psykiske skader, jf. kapitel 5.2. ovenfor.

Reglen er fakultativ, jf. ordene "kan pålægges" i stk. 1. Det må afgøres efter en konkret vurdering af den enkelte sags omstændigheder, om der skal tilkendes en godtgørelse til en eller flere af de efterladte.

Reglen omfatter alene efterlevende, der stod den afdøde særligt nær, dvs. nære pårørende til den afdøde. Ægtefælle og samlever må normalt anses for omfattet.

"Samlever" skal forstås på samme måde som i erstatningsansvarslovens § 13 om forsørgertabserstatning og § 14 a om overgangsbeløb. Det indebærer bl.a., at der ikke stilles bestemte krav til varigheden af det forudgående samliv. Det afgørende er, om der på tidspunktet for dødsfaldet bestod et samliv af en art, der konkret gør det rimeligt at sidestille den efterlevende med en ægtefælle, herunder om der på tidspunktet for dødsfaldet var fælles bolig, fælles husholdning og fælles økonomi i øvrigt.

En "ægtefælle" har ret til forsørgertabserstatning (§ 13) og overgangsbeløb (§ 14 a), uanset om ægtefællerne var samlevende på tidspunktet på dødsfaldet. Da den foreslåede § 26 a skal kompensere for ægtefællens psykiske lidelse eller krænkelse som følge af dødsfaldet, vil der imidlertid normalt ikke være grundlag for at tilkende en godtgørelse, hvis ægtefællernes samliv på tidspunktet for dødsfaldet var ophævet pga. uoverensstemmelser, jf. stk. 2.

Forholdet mellem hjemmeboende mindreårige børn og deres forældre må normalt også anses for omfattet af reglen uanset om det er et barn eller en af forældrene, der dør. Hvis der er tale om voksne børn, der er flyttet hjemmefra, vil der derimod i almindelighed ikke være grundlag for at tilkende en godtgørelse i anledning af barnets eller en af forældrenes død, medmindre de pågældende må antages at have bevaret en helt særlig tilknytning, eller barnet f.eks. først er flyttet hjemmefra kort tid før dødsfaldet.

Efter omstændighederne vil også andre end ægtefælle, samlever, børn eller forældre kunne anses for omfattet af reglen. Dette forudsætter, at der har været et sådant særligt forhold mellem den pågældende og den afdøde, at der må antages at være tale om en tilsvarende særlig følelsesmæssig belastning som følge af dødsfaldet. Det kan f.eks. være en søster eller bror, der som voksen i mange år har haft fælles bolig og husholdning med den afdøde.

Muligheden for at tilkende en godtgørelse til de efterladte er begrænset til dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed.

Den nærmere afgrænsning af begrebet grov uagtsomhed må ske gennem retspraksis. Ved vurderingen af, om der i en konkret sag er tale om grov uagtsomhed, vil der som efter erstatningsansvarslovens § 19, stk. 2, nr. 1 (hvorefter der ved forsæt og grov uagtsomhed er erstatningsansvar for skadevolderen, selv om skaden er dækket af en forsikring) kunne tages udgangspunkt i, om skadevolderens adfærd har indebåret en indlysende fare for den indtrådte skade.

Ved siden af denne begrænsning til dødsfald forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed skal der efter stk. 2 lægges særlig vægt på karakteren af skadevolderens handling og på den lidelse eller krænkelse, som må antages at være påført den eller de efterlevende.

Tilkendelse af godtgørelse til en efterladt forudsætter ikke, at den pågældende har fået en egentlig psykisk skade (personskade) som følge af dødsfaldet. Der skal i stedet foretages en helhedsvurdering af, om dødsfaldet er forvoldt under sådanne omstændigheder, at det i almindelighed må forventes at påføre de efterladte en ekstraordinær psykisk belastning (psykisk lidelse og/eller krænkelse). Der er således tale om en generel vurdering af dødsfaldets "egnethed" til at medføre en sådan særlig belastning af de efterladte og ikke en konkret medicinsk vurdering af, i hvilket omfang dette rent faktisk har været tilfældet.

Ved dødsfald, der er forvoldt forsætligt, vil der normalt være tale om en overtrædelse af straffelovens § 237 om drab. I disse tilfælde vil vurderingen efter stk. 2 som udgangspunkt føre til, at der bør tilkendes de efterladte en godtgørelse. Selv om skadevolderen/gerningsmanden ikke kan straffes som følge af ung alder eller utilregnelighed pga. sindssygdom eller lignende (straffelovens § 16), vil der kunne tilkendes de efterladte en godtgørelse, jf. erstatningsansvarslovens §§ 24 a-b.

Hvis dødsfaldet er forvoldt ved grov uagtsomhed, indebærer vurderingen efter stk. 2, at der som udgangspunkt ud over skadevolderens grove uagtsomhed konkret skal være tale om omstændigheder, der må antages at indebære, at de efterladte i særlig grad påføres psykisk lidelse og/eller krænkelse som følge af dødsfaldet.

Der kan ved denne vurdering bl.a. lægges vægt på, om dødsfaldet er forvoldt på en særlig brutal og/eller krænkende måde, f.eks. at ofret har været udsat for omfattende vold eller seksuelle overgreb inden døden eller er død på en særlig pinefuld måde. Der kan også lægges vægt på, om de efterladte har været til stede, da ofret blev dræbt, eller er kommet til stede umiddelbart efter. Hvis skadevolderens adfærd har været af særlig grov karakter og f.eks. må betegnes som grov hensynsløshed, kan dette i sig selv tale for, at der tilkendes de efterladte en godtgørelse.

Den foreslåede godtgørelsesregel forudsættes navnlig anvendt i tilfælde, hvor dødsfaldet er forvoldt under omstændigheder, der samtidig indebærer en overtrædelse af straffelovens regler om beskyttelse af menneskers liv og legeme, f.eks. straffelovens § 246 (vold, der har medført døden) eller § 252 (bl.a. fremkaldelse af nærliggende fare for nogens liv eller førlighed).

Forudsat at der konkret er tale om grov uagtsomhed i relation til dødens indtræden, tænkes den foreslåede § 26 a f.eks. anvendt i tilfælde, hvor ofret har været udsat for grov vold i et sådant omfang og/eller af en sådan karakter, at han eller hun afgår ved døden, eller hvor en bilist under hasarderet og hensynsløs kørsel omfattet af straffelovens § 252, stk. 1, forvolder en medtrafikants død.

Der vil være en række tilfælde, hvor skadevolderen vil kunne blive dømt for overtrædelse af straffelovens § 241 om uagtsomt manddrab, men som ikke vil være omfattet af den foreslåede

godtgørelsesregel. Dette hænger bl.a. sammen med, at straffelovens § 241 ikke er begrænset til dødsfald forvoldt ved grov uagtsomhed.

Godtgørelsens størrelse må fastsættes ud fra en samlet vurdering af de konkrete omstændigheder i den enkelte sag. Karakteren af skadevolderens handling og den lidelse eller krænkelse, som må antages at være påført den eller de efterlevende, skal også tillægges særlig vægt ved udmålingen af en godtgørelse, jf. stk. 2.

Den maksimale godtgørelse forudsættes i almindelighed at være i størrelsesordenen 100.000 kr. I sager om forsætligt drab bør der som udgangspunkt tilkendes en godtgørelse i denne størrelsesorden. Det er dog ikke udelukket i helt ekstraordinære tilfælde at tilkende en højere godtgørelse.

Hvis dødsfaldet er forvoldt ved grov uagtsomhed, må godtgørelsen normalt fastsættes til et mindre beløb, idet det dog forudsættes, at der ikke udmåles helt bagatelagtige beløb.

Godtgørelsen kan udbetales ved siden af eventuelle andre ydelser i anledning af dødsfaldet, f. eks. forsørgertabserstatning efter erstatningsansvarslovens §§ 12-14 og overgangsbeløb efter § 14 a. Godtgørelsen kan endvidere udbetales ved siden af en eventuel erstatning til den efterladte for personskade i form af psykiske lidelser mv. som følge af dødsfaldet. Godtgørelsens størrelse i den enkelte sag skal ligeledes fastsættes uafhængigt af sådanne ydelser.

Der kan i anledning af det samme dødsfald tilkendes en godtgørelse til flere efterladte, der hver især opfylder betingelserne herfor, f.eks. både til den afdødes ægtefælle og til den afdødes mindreårige børn. I givet fald vil hver af de efterladte kunne få en godtgørelse på som udgangspunkt indtil ca. 100.000 kr.

Med den foreslåede ophævelse af erstatningsansvarslovens § 18, stk. 2, jf. lovfor-slagets § 1, nr. 1, kan det ske, at en godtgørelse for tort mv. efter erstatningsansvarslovens § 26 falder i arv, samtidig med at der er grundlag for at tilkende en eller flere af de efterladte en godtgørelse i medfør af den foreslåede § 26 a. I disse tilfælde kan der ved udmålingen af godtgørelsen til en efterladt tages hensyn til, i hvilket omfang den pågældende får del i den tortgodtgørelse mv., der arves. Der sigtes herved navnlig til tilfælde, hvor der er en vis sammenhæng mellem det forhold, der begrunder kravet på tortgodtgørelse mv., og dødsfaldet, f.eks. hvis gerningsmanden først begår voldtægt mod ofret og senere samme dag dræber den pågældende.

Der henvises i øvrigt til kapitel 5.3. ovenfor.

Til nr. 5

Der er tale om en konsekvensændring af den foreslåede nye regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald, jf. lovforslagets § 1, nr. 4.

Til § 2

Der er tale om en konsekvensændring af den foreslåede nye regel om godtgørelse til efterladte ved dødsfald, jf. lovforslagets § 1, nr. 4.

Til § 3

Det foreslås, at loven finder anvendelse på erstatningsansvar for skader, der indtræder efter lovens ikrafttræden.

Til § 4

Bestemmelsen vedrører lovens territoriale gyldighed.

Arbejdsskadestyrelsen

Vejledning om anerkendelse af psykiske lidelser

VEJLEDNING OM ANERKENDELSE AF PSYKISKE LIDELSER

Tryk: ViGra, Vejle

1. udgave: **2.000**

Pris: 80,00 kr. inkl. moms

ISBN: 87-90691-06-7

Kan købes i Arbejdsskadestyrelsens Kundecenter, telefon: 39 17 77 00.

November 2000

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING....5

2. ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ULYKKESTILFÆLDE, JF. LOV OM SIKRING MOD FØLGER AF ARBEJDSSKADE, § 9, NR. I....7
2.1. Direkte vold....8
2.2. Voldsom begivenhed....8
2.3. „Uge ved“-påkørsel....8
2.4. Påkørsel af dyr....9
2.5. Trusler om vold....9
2.5.1. Bankansatte og kassemedarbejdere m.v....10
2.5.2. Socialrådgivere, sagsbehandlere m.v....10
2.5.3. Lærere m.v....11
2.6. Vidne til voldsom begivenhed....13
2.7. Tilsyn....14
2.8. Alvorlige ulykker....14
2.9. Psykiske symptomer som følge af ulykkestilfælde med fysiske følger....15
2.9.1. Formodningsreglen....15
2.9.2. Beskedne fysiske traumer....15
2.9.3. Omfattende fysiske traumer....16

3. ANERKENDELSE AF PSYKISKE LIDELSER SOM FØLGE AF SKADELIGE PÅVIRKNINGER AF HØJST 5 DAGES VARIGHED, JF.§ 9, STK. 2....17

4. ANERKENDELSE AF PSYKISKE LIDELSER SOM ERHVERVSSYGDOMME EFTER FORELÆGGELSE FOR ERHVERVSSYGDOMSUDVALGET JF. § 10, STK. 3....19
4.1. Erhvervssygdomsudvalgets anerkendelseskriterier....20
4.1.1. Afvisning af anerkendelse, fordi kravene til belastning og/eller diagnose ikke var opfyldt....20
4.1.2. Afvisning af anerkendelse, fordi belastningen ikke var ud over det sædvanlige....21
4.1.3. Afvisning af anerkendelse i tilfælde, hvor der er rejst sigtelse mod skadelidte....21

4.1.4. Anerkendelse, hvor belastningen var ud over det sædvanlige..... 22
4.1.5. Sex-chikane.....23

5. AFGRÆNSNING MELLEM ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ERHVERVSSYGDOM OG SOM ULYKKESTILFÆLDE..... 25
5.1. Anerkendelse af psykisk lidelse som erhvervssygdom..... 25
5.2. Anerkendelse af psykisk lidelse som erhvervssygdom med forbehold for forudbestående lidelse.....25
5.3. Anerkendelse af psykisk lidelse som ulykkestilfælde..... 26
5.4. Anerkendelse af ulykkestilfælde med forbehold for forudbestående psykisk lidelse.....26
5.5. Anerkendelse af belastende episoder ud over anerkendte ulykkestilfælde.....26

6. GODTGØRELSE FOR MÉN.....29

7. ERSTATNING FOR ERHVERVSEVNETAB..... 31

BILAG.....33

AKUT BELASTNINGSREAKTION..... 33

POSTTRAUMATISK BELASTNINGSREAKTION.....34

PERSONLIGHEDSÆNDRING EFTER KATASTROFEOPLEVELSE.....35

I. INDLEDNING

Vejledningen vedrører behandlingen af anerkendelsesspørgsmålet ved anmeldelse af psykiske lidelser som følge af henholdsvis ulykkestilfælde (Afsnit 2), kortvarige skadelige påvirkninger (Afsnit 3) og erhvervssygdomme (Afsnit 4). Herudover beskrives Erhvervssygdomsudvalgets anerkendelsespraksis (Afsnit 4.1.) og afgrænsningen mellem psykiske lidelser vurderet som erhvervssygdomme og som ulykkestilfælde (Afsnit 5).

Vejledningen skal være en hjælp til korrekt oplysning og behandling af sagerne, og samtidig skulle den gerne bidrage til forståelsen af, hvornår en psykisk lidelse har sammenhæng med arbejdet.

2. ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ULYKKESTILFÆLDE,JF. LOV OM SIKRING MOD FØLGER AF ARBEJDSSKADE, § 9, NR. I

Lov om sikring mod følger af arbejdsskade giver ikke nogen definition af begrebet ulykkestilfælde. Inden for forsikringsretten beskrives ulykkestilfælde som en udefrakommende eller virkende af den forsikredes vilje uafhængig, pludselig indtrædende begivenhed, der har skadelig påvirkning af helbredstilstanden til følge.

Det skal med andre ord være muligt at konstatere en pludselig begivenhed, dvs. en tidsmæssig ganske kortvarig påvirkning, fx i form af fald, slag m.v., som medfører en skadelig påvirkning af helbredet, fx i form af brud, sår m.v.

En psykisk lidelse kan opstå som følge af et ulykkestilfælde eller en begivenhed, der kan sidestilles med et ulykkestilfælde.

Hvis der er tale om et ulykkestilfælde med direkte vold over for den skadelidte, vil det ikke være vanskeligt at anerkende hændelsen som ulykkestilfælde.

Er der tale om en begivenhed, som må sidestilles med et ulykkestilfælde, vil der blive lagt vægt på, om hændelsen ligger udover, hvad der er sædvanligt ved varetagelsen af arbejdet, og på karakteren og alvoren af den beskrevne situation.

Ved anerkendelse af ulykkestilfælde er det i kke en betin-

gelse, at der er diagnosticeret en egentlig psykisk lidelse. Følger af hændelsen i form af psykiske symptomer kan være nok.

2.1. DIREKTE VOLD

Som udgangspunkt vil tilfælde, hvor den skadelidte har været udsat for direkte vold og har følt psykisk ubehag, blive anerkendt som ulykkestilfælde, allerede fordi skadelidte har været udsat for en fysisk påvirkning i form af slag, spark eller lignende.

2.2. VOLDSOM BEGIVENHED

Også tilfælde, hvor skadelidte har været indblandet i en voldsom begivenhed, der ligger udover, hvad der er sædvanligt ved arbejdets udførelse, vil kunne anerkendes som ulykkestilfælde.

Eksempel I En lokomotivfører var ude for, at en selvmorder kastede sig ud foran toget.

Eksempel 2 En lokomotivfører fik et chok, da han senere blev underrettet om, at han havde påkørt en person.

2.3. „LIGEVED"-PÅKØRSEL

Tilfælde, hvor skadelidte med god grund frygtede, at han havde påkørt en person, kan efter omstændighederne anerkendes.

Eksempel 3 En lokomotivfører måtte foretage en nødopbremsning.

2.4. PÅKØRSEL AF DYR

Er det dyr, der påkøres, bliver tilfældet som udgangspunkt ikke anerkendt. Efter en konkret vurdering kan hændelsen imidlertid anerkendes, hvis der er særlige forhold, der gør sig gældende.

Eksempel 4

En lokomotivfører påkørte en ko om natten uden at vide, hvad han havde ramt. Koen lå på sporet og klagede sig. Hændelsen blev anerkendt.

2.5. TRUSLER OM VOLD

Når der er tale om trusler om vold, skal den skadelidte have været udsat for begivenheder, der ligger udover, hvad der almindeligvis kan forekomme på den pågældende arbejdsplads.

Ved vurderingen af anerkendelsesspørgsmålet vil der bl.a. blive lagt vægt på, om der er en berettiget forventning om, at en konkret trussel vil blive ført ud i livet.

Har den pågældende truet mange gange, uden at der var realiteter bag, taler det for afvisning.

Det er også væsentligt at se på hele situationen. Er den truende en stor og stærk person, som den skadelidte er alene med, taler det for anerkendelse.

Der kan ikke siges noget entydigt om det sædvanlige eller forventelige inden for forskellige erhverv, men det forhold, at hændelsen er sædvanlig eller forventelig, gør den i almindelighed mindre belastende.

I det følgende redegøres for praksis for anerkendelse af psykiske lidelser som ulykkestilfælde med eksempler fra forskellige erhvervsgrupper.

2.5.1. BANKANSATTE OG KASSEMEDARBEJDERE M.V.

Bankansatte og kassemedarbejdere er de grupper på arbejdsmarkedet, der er mest udsat for røverier.

Udgangspunktet er, at et røveri altid indeholder en trussel om vold og dermed er til anerkendelse. En bankansat eller en kassemedarbejder, der bliver udsat for røveri, hvor truslen er, eller synes at være, rettet mod dem selv, vil få hændelsen anerkendt som ulykkestilfælde.
Se desuden pkt. 2.6.

2.5.2. SOCIALRÅDGIVERE, SAGSBEHANDLERE M.V.

Socialrådgivere og sagsbehandlere arbejder bl.a. med socialt belastede klienter. Det medfører, at arbejdsmiljøet kan være psykisk belastende alt efter hvilket arbejdsområde, den enkelte varetager. Socialrådgivere og sagsbehandlere må således være indstillet på en til tider hård omgangstone fra klienterne. Ved vurderingen af om en hændelse kan anerkendes, er det væsentligt, om de fremsatte trusler m.v. ligger udover, hvad socialrådgiveren/sagsbehandleren sædvanligvis kommer ud for i det daglige arbejde.

Eksempel 5

En socialrådgiver blev ringet op af en klient, der var kendt i kommunen som særdeles voldelig. Socialrådgiveren havde i længere tid haft kontakt med klienten, som ofte reagerede voldsomt verbalt, når han ikke fik, hvad han ønskede. I dette tilfælde spurgte klienten, om socialrådgiveren havde prøvet at få en revolver for panden. Derefter truede han socialrådgiveren og hans familie og oplyste samtidig, at han kendte privatadressen. Der blev optaget politirapport, og socialrådgiveren måtte i en periode flytte til en anden adresse. Tilfældet blev anerkendt.

Tidligere begivenheder og et godt kendskab til den, der truer, kan have betydning for spørgsmålet om anerkendelse.

Hvis den pågældende er kendt for at realisere sine trusler, taler det for anerkendelse. Ringer klienten socialrådgiveren/sagsbehandleren op privat og har orienteret sig om familieforhold, antal børn m.v., taler det også for anerkendelse.

Eksempel 6

En medarbejder i Dansk Flygtningehjælp fik et psykisk chok, da en klient sparkede døren ind til hendes kontor og raserede det og to andre kontorer. Tilfældet blev anerkendt. Der blev lagt vægt på, at medarbejderen havde grund til at føle sig direkte truet.

Eksempel 7

En socialrådgiver blev ved en telefonsamtale truet på livet af en klient, hun ikke kendte. Tilfældet blev afvist. Der blev lagt vægt på, at der ikke forelå umiddelbare, håndgribelige tegn på, at en faretruende situation kunne opstå øjeblikkeligt. Socialrådgiveren var ej heller fysisk impliceret i en dramatisk hændelse.

Eksempel 8

En socialrådgiver deltog i et møde, hvor det blev besluttet, at et barn skulle tvangsfjernes. Barnets fader, der var kendt i kommunen som særdeles voldelig, ringede herefter til hende privat og truede flere gange hende og hendes familie på livet. Tilfældet blev anerkendt. Der blev lagt vægt på, at truslerne var af så konkret og alvorlig karakter, at de lå udover, hvad der normalt må antages at følge af arbejdet i en socialforvaltnings bistandsafdeling.

2.5.3. LÆRERE M.V.

Folkeskolelærere arbejder med almindelige elever, og det

er ikke sædvanligt, at de kommer ud for voldsomme begivenheder som et led i deres arbejde. Som eksempler på episoder, der er anerkendt som ulykkestilfælde, kan imidlertid nævnes følgende:

Eksempel 9

En kvindelig lærer tog en samtale med en elev fra 7. klasse i anledning af, at eleven havde slået en mindre elev fra 3. klasse. Under samtalen blev eleven hidsig og smed en stol hen ad gulvet, tog herefter bagfra fat i den stol, læreren sad på, og forsøgte at vælte læreren bagover. Læreren holdt fast i bordet, så det ikke lykkedes. Eleven overdyngede læreren med skældsord og forlod lokalet. Læreren modtog senere psykologbehandlinger på grund af episoden. Tilfældet blev anerkendt.

Eksempel 10

En 31 -årig kvindelig lærer bad en 17-årig dreng om at gå udenfor, hvis han ville ryge. Eleven nægtede, hvorefter læreren gentog, at han skulle gå udenfor. Eleven tog herefter fat i lærerens trøje ved brystet med begge hænder. To andre elever måtte hjælpe, før eleven slap taget. Læreren var gravid og var derfor bange for, at der skulle ske noget med barnet. Læreren modtog senere psykologhjælp på grund af episoden. Tilfældet blev anerkendt.

Eksempel 11

En 49-årig mandlig lærer forhindrede 2 elever fra 7. klasse i at komme op at slås. Elev A havde armen i gips. Elev B var truende over for elev A og læreren. Læreren måtte trænge elev B op i et hjørne for ikke at blive slået. Tilfældet blev anerkendt. Begrundelsen var, at skadelidtes indgriben var nødvendig for at beskytte elev A, og at skadelidte ikke kunne forvente, at elev B i denne situation ville angribe ham.

2.6. VIDNE TIL VOLDSOM BEGIVENHED

Udgangspunktet er, at det forhold, at den pågældende har været vidne til fx et røveri mod en kollega, ikke er tilstrækkeligt til at anerkende en psykisk lidelse som en arbejdsulykke. Den pågældende skal have haft en berettiget grund til at føle sig truet. Det er således heller ikke nok, at den pågældende har været til stede i bygningen, hvor røveriet er foregået, eller senere er blevet underrettet om, at der har været røveri.

Eksempel 12

En bankansat fik refereret, at der under hendes ferie havde været et røveriforsøg mod banken. Tilfældet blev afvist, da den ansatte ikke var til stede under røveriforsøget og således ikke var truet.

Eksempel 13

En bankansat fik et psykisk chok, da en maskeret mand kom ind i banken og pegede på personalet med en pistol og bad dem og kunderne om at forholde sig roligt. Pistolen var ikke direkte rettet mod skadelidte, men tilfældet blev anerkendt, fordi røveren truede alle i banken.

Eksempel 14

En beskæftigelseskonsulent overværede, at en klient kastede en papirholder efter en socialrådgiver, en sten gennem ruden og ødelagde inventaret på kontoret. Tilfældet blev anerkendt, da der var tale om en voldelig episode, der lå udover, hvad en beskæftigelseskonsulent måtte forvente på sit arbejde.

Psykiske skader kan undtagelsesvis anerkendes som ulykkestilfælde i situationer, hvor skadelidte er vidne til en alvorlig ulykke.

Eksempel 15

En lokomotivassistent var vidne til, at en kollega blev klemt mellem to togvogne, hvorved et ben blev kørt

af. Tilfældet blev anerkendt. Der blev lagt vægt på, at assistenten var den første, der kom til stede, at han ikke havde haft mulighed for at afværge situationen, og at det var en stærk traumatisk oplevelse at komme den lemlæstede kollega til hjælp.

Eksempel 16

En hjemmehjælper fandt en klient, der lå død. Tilfældet blev ikke anerkendt, da der var tale om en begivenhed, der ikke gik udover, hvad der kunne påregnes inden for faget.

Plejepersonale, der konfronteres med patienter, der har begået selvmord, vil kunne fa hændelsen anerkendt som ulykkestilfælde, hvis selvmordet er af voldsom karakter.

2.7. TILSYN

Har den skadelidte tilsyn med og ansvar for personer, som udsættes for en alvorlig ulykke, kan hændelsen anerkendes.

Eksempel 17

En socialpædagog var vidne til, at et handicappet barn blev påkørt af en bus og dræbt. Hændelsen blev anerkendt. Der blev lagt vægt på, at socialpædagogen havde opsynet med og var ansvarlig for barnet i ulykkesøjeblikket.

2.8. ALVORLIGE ULYKKER

En ulykke kan medføre psykiske gener, selv om der ikke er et fysisk mén. Som eksempel kan nævnes tilfælde, hvor den skadelidte er passager i en bil, der er involveret i et alvorligt færdselsuheld. Hvis skadelidte har været i livsfare, vurderes det, om eventuelle psykiske følger af ulyk-

ken i sig selv kan give grundlag for méngodtgørelse eller betaling af udgifter til psykologbehandling.

2.9. PSYKISKE SYMPTOMER SOM FØLGE AF ULYKKESTILFÆLDE MED FYSISKE FØLGER

2.9.1. FORMODNINGSREGLEN

Når et ulykkestilfælde med fysiske følger er anerkendt, vil også psykiske følger være omfattet af anerkendelsen. Det gælder også, når anerkendelsen alene vedrører den fysiske skade. Der henvises til formodningsreglen i § 13 i lov om sikring mod følger af arbejdsskade, hvorefter et varigt mén anses for at være en følge af arbejdsskaden, medmindre overvejende sandsynlighed taler imod.

2.9.2. BESKEDNE FYSISKE TRAUMER

I enkelte tilfælde anmeldes et ulykkestilfælde med et meget lille fysisk mén, og samtidig anmeldes psykiske symptomer som følge af hændelsen.

Eksempel 18

Skadelidte havde skåret sig på et stykke papir og anmeldte sår på højre pegefinger og psykiske symptomer.

Arbejdsskadestyrelsen anerkendte hændelsen som et ulykkestilfælde, men det fremgik samtidig af afgørelsen, at de psykiske symptomer ikke var omfattet af anerkendelsen. Det betød, at fx udgifter til psykologbehandling ikke ville blive dækket af arbejdsskadeforsikringen.

2.9.3. OMFATTENDE FYSISKE TRAUMER

Ved omfattende fysiske traumer er Arbejdsskadestyrelsen opmærksom på eventuelle psykiske følger og vil i samarbejde med styrelsens psykiatriske lægekonsulent vurdere en eventuel forhøjelse af ménprocenten.

Eksempel 19

En chauffør i en lastvogn, som faldt 40 meter ned ad en skrænt, pådrog sig et samlet mén på 45 procent. Han havde smerter i bækkenet, sædesmerter, gener fra venstre arm med let bevægenedsættelse og en let lammelse af venstre fod. Derudover led han af symptomer på en posttraumatisk belastningsreaktion i form af angst for højder og bilkørsel, søvnbesvær, mareridt, irritabilitet, koncentrationsbesvær og nedsat libido. Det kirurgiske mén blev vurderet til 20 procent, det neurologiske mén til 10 procent, og det psykiske mén blev vurderet til 15 procent.

3. ANERKENDELSE AF PSYKISKE LIDELSER SOM FØLGE AF SKADELIGE PÅVIRKNINGER AF HØJST 5 DAGES VARIGHED, JF. § 9, STK. 2

De skadelige påvirkninger, der falder ind under denne bestemmelse, har ifølge praksis en varighed fra 3-4 timer op til 5 dage, før symptomerne opstår.

Eksempel 20

En kvinde var igennem 2 nætter udsat for grove seksuelle krænkelser fra en mandlig kollega, som havde vagten sammen med hende. Der var tale om både psykiske og fysiske krænkelser og trusler. Arbejdsskadestyrelsen lagde ved anerkendelsen vægt på situationens usædvanlige karakter og alvor og det forhold, at der var klar sammenhæng mellem chikanen og reaktionen.

4. ANERKENDELSE AF PSYKISKE LIDELSER SOM ERHVERVSSYGDOMME EFTER FORELÆGGELSE FOR ERHVERVSSYGDOMSUDVALGET, JF. § 10, STK. 3

Psykiske lidelser er ikke nævnt på fortegnelsen over erhvervssygdomme, senest bekendtgørelse nr. 175 af 14. marts 2000.

Årsagen er, at der ikke er lægelig dokumentation for sammenhæng mellem en nærmere bestemt arbejdsbetinget belastning og udvikling af en psykisk lidelse.

Anerkendelse af psykiske lidelser som erhvervssygdomme kan derfor kun ske efter forelæggelse for Erhvervssygdomsudvalget.

Betingelsen for anerkendelse er, at lidelsen må anses for udelukkende eller i overvejende grad at være forårsaget af arbejdets særlige art, jf. § 10, stk. 1, nr. 2. Arbejdsskadestyrelsen træffer afgørelse om anerkendelsesspørgsmålet på baggrund af Erhvervssygdomsudvalgets indstilling.

Vurderingen af, om en psykisk lidelse er arbejdsbetinget, er vanskelig. Psykiske lidelser kan opstå på grund af belastninger i privatlivet eller tilsyneladende uden årsag. Det er vanskeligt at fremskaffe videnskabelig dokumentation for årsagssammenhæng mellem arbejdsforhold og psykiske lidelser, der kan benyttes ved behandlingen af den enkelte sag.

Arbejdsskadestyrelsen lægger vægt på oplysningerne om arbejdet, belastningens art og sygdomsforløbet, og på, om

der kan være andre forklaringer på den psykiske lidelse, fx en forudbestående psykisk lidelse eller en belastning i privatlivet.

4.1. ERHVERVSSYGDOMSUDVALGETS ANERKENDELSESKRITERIER

Det er udvalgets praksis at anerkende psykiske lidelser som erhvervssygdomme, hvis der har været tale om længerevarende arbejdsmæssige belastninger, der indeholder begivenheder i form af vold, trusler om vold eller tilsvarende belastninger, der er ud over det sædvanlige i det pågældende erhverv.

Der bliver lagt vægt på, at der er sammenhæng mellem fx truslerne og udviklingen af den psykiske lidelse.

Der bliver endvidere lagt vægt på, at pågældende ikke led af en psykisk sygdom, inden den arbejdsmæssige belastning fandt sted, der kunne begrunde det posttraumatiske stress-syndrom.

Endelig bliver der lagt vægt på, at diagnosen er posttraumatisk stress-syndrom/belastningsreaktion. Denne lidelse anses for overvejende at være forårsaget af ydre belastning og kan eventuelt medføre varigt psykisk mén (vedr. diagnosen se bilaget).

4.1.1. AFVISNING AF ANERKENDELSE, FORDI KRAVENE TIL BELASTNING OG/ELLER DIAGNOSE IKKE VAR OPFYLDT

Eksempel 21

En sygehjælper med arbejde som fast nattevagt på et psykiatrisk hospital og et psykiatrisk plejehjem udvik-

lede symptomer på posttraumatisk stress-syndrom. Erhvervssygdomsudvalget indstillede sagen til afvisning med den begrundelse, at der ikke var beskrevet konkrete episoder, der efter udvalgets praksis kunne begrunde anerkendelse af et posttraumatisk stress-syndrom.

4.1.2. AFVISNING AF ANERKENDELSE, FORDI BELASTNINGEN IKKE VAR UD OVER DET SÆDVANLIGE

Eksempel 22

En sygeplejerske, der var ansat i Vestre Fængsel, blev truet og chikaneret af en indsat. Hun udviklede en reaktiv depressiv tilstand. Sagen blev afvist efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, der lagde vægt på, at chikanen og truslerne ikke var af livstruende karakter, og at det var foregået i et forventeligt hårdt miljø.

Eksempel 23

En fængselsfunktionær, der var ansat i et arresthus, blev truet af en indsat med, at han ville bombe hans bil. En anden af de indsatte kastede rundt med inventaret i arresthuset. Sagen blev afvist. Der blev lagt vægt på, at truslerne ikke lå udover, hvad man måtte forvente at blive udsat for i forbindelse med arbejdet som fængselsfunktionær.

4.1.3. AFVISNING AF ANERKENDELSE I TILFÆLDE, HVOR DER ER REJST SIGTELSE MOD SKADELIDTE

Eksempel 24

En mandlig børnehavepædagog blev sigtet for blufærdighedskrænkelse over for børn, der var i børnehaven, hvor han var ansat. Han udviklede herefter en psykisk lidelse. Sagen blev afvist efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget. Begrundelsen var, at det ikke var

selve arbejdet som pædagog, der havde forårsaget lidelsen, men sigtelsen og de efterfølgende konsekvenser.

Eksempel 25

En kvindelig pædagog blev sigtet for blufærdighedskrænkelse over for et barn i institutionen, hvor hun var ansat. Sagen blev afvist under henvisning til, at der efter Erhvervssygdomsudvalgets praksis lægges vægt på, om der er tale om en posttraumatisk stress-tilstand efter belastninger i form af serier af vold eller trusler om vold eller andre tilsvarende voldsomme eller helt ekstreme belastninger over en længere periode. Der blev endvidere lagt vægt på, at den skadelidte ikke havde alle symptomer på en posttraumatisk stress-tilstand.

4.1.4. ANERKENDELSE, HVOR BELASTNINGEN VAR UD OVER DET SÆDVANLIGE

Eksempel 26

En kontorfunktionær, der solgte billetter på en S-togsstation, var ude for selvmord, andre dødsfald og trusler under sit arbejde på stationen. Sagen blev anerkendt efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, som fandt, at hændelserne lå udover, hvad der kunne forventes af arbejdet som kontorfunktionær.

Eksempel 27

En officer, der var udstationeret i Kuwait og senere i Kroatien ved de fredsbevarende styrker, oplevede, at en irakisk soldat blev henrettet ved at blive skudt gennem munden. Han var desuden udsat for en række voldsomme begivenheder, både direkte krigshandlinger og overgreb på civile. Han udviklede en posttraumatisk belastningsreaktion. Sagen blev anerkendt efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, som lagde vægt på, at skadelidte som led i tjenesten ved de fredsbevarende styrker havde været udsat for en række belastende

situationer. Udvalget lagde endvidere vægt på, at der ved de lægelige undersøgelser var påvist en psykisk lidelse i form af posttraumatisk belastningsreaktion. Udvalget lagde endelig vægt på, at der var god overensstemmelse mellem de arbejdsmæssige påvirkninger og lidelsen.

Eksempel 28

En chauffør kørte nødhjælpsforsyninger i Bosnien. Han oplevede, at hele byer blev udslettet, og at han måtte køre i områder med direkte krigshandlinger. Konvojen blev dagligt standset af bevæbnede soldater eller civile, der truede med våben for at få udleveret penge og lignende. Chaufføren udviklede et posttraumatisk belastningssyndrom. Sagen blev anerkendt efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, som lagde vægt på, at der havde været tale om en række voldsomme oplevelser som nødhjælpschauffør i områder med direkte krigshandlinger og trusler i forbindelse med røveriske overfald og lignende. Udvalget fandt endvidere, at der var god sammenhæng mellem de arbejdsmæssige påvirkninger og lidelsen.

4.1.5. SEX-CHIKANE

Eksempel 29

Den skadelidte var ansat som ufaglært kok. Efter et halvt års ansættelse begyndte chefen i stigende grad at gøre seksuelle tilnærmelser med fysiske berøringer m.v. Senere begyndte han uretmæssigt at beskylde hende for fejl og at udøve telefonchikane. Skadelidte udviklede et posttraumatisk stress-syndrom. Sagen blev anerkendt efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, som lagde vægt på, at det dokumenterede hændelsesforløb i form af sex-chikane med overvejende sandsynlighed havde medført et posttraumatisk stress-syndrom.

5. AFGRÆNSNING MELLEM ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ERHVERVSSYGDOM OG SOM ULYKKESTILFÆLDE

5.1. ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ERHVERVSSYGDOM

Som det fremgår ovenfor under punkt 4.1., er et af kravene til anerkendelse af en psykisk lidelse som erhvervssygdom, at der har været tale om længerevarende arbejdsmæssige belastninger, der indeholder flere begivenheder i form af vold og trusler om vold eller tilsvarende belastninger, der er ud over det sædvanlige eller forventelige i det pågældende erhverv. Herudover skal diagnosen være posttraumatisk stress-syndrom/posttraumatisk belastningsreaktion. Det karakteristiske ved denne lidelse er, at den skadelidte genoplever de traumatiske hændelser, der udløser tilstanden. Det vil sige, at belastningen indgår i lidelsen til forskel fra andre psykiske lidelser, der kan være forårsaget af samvirkende årsager.

5.2. ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ERHVERVSSYGDOM MED FORBEHOLD FOR FORUDBESTÅENDE LIDELSE

Psykiske lidelser er endnu ikke anerkendt som erhvervssygdomme med forbehold for forudbestående psykiske lidelser. Det kan imidlertid godt tænkes, at en psykisk lidelse kan anerkendes med forbehold, hvis der er tale om 2 forskellige psykiske diagnoser.

Det kan ligeledes tænkes, at en forværring af en psykisk lidelse kan anerkendes, fx angstlidelser.

5.3. ANERKENDELSE AF PSYKISK LIDELSE SOM ULYKKESTILFÆLDE

Som beskrevet i punkt 2 skal der være tale om en pludselig indtrådt begivenhed, altså en kortvarig påvirkning. Der er ikke krav om diagnosticering af en psykisk lidelse; psykiske symptomer er nok. Det skal ses i sammenhæng med, at der i disse tilfælde er dokumentation for et ulykkestilfælde, der kan have psykiske følger.

5.4. ANERKENDELSE AF ULYKKESTILFÆLDE MED FORBEHOLD FOR FORUDBESTÅENDE PSYKISK LIDELSE

Psykiske lidelser er i mange tilfælde blevet anerkendt som ulykkestilfælde med forbehold for forudbestående psykiske lidelser.

5.5. ANERKENDELSE AF BELASTENDE EPISODER UD OVER ANERKENDTE ULYKKESTILFÆLDE

Der er sager, hvor der over tid er tale om en række ulykkestilfælde, fx i form af trusler om vold, vold eller lignende, der hver især anerkendes som ulykkestilfælde. Hvis der herudover er belastende episoder, der ikke er anerkendt, vil der være mulighed for at bedømme det samlede forløb og anerkende lidelsen som erhvervssygdom, hvis kriterierne i øvrigt er opfyldt.

Eksempel 30 En lokomotivfører, der havde været ansat hos DSB

gennem 30 år, havde gennem årene været udsat for flere belastende episoder. Han havde påkørt en selvmorder og oplevet flere påkørsler af mennesker. Han var blevet truet med en kniv. Efter at han var tæt på at påkøre en flok berusede personer, blev han sygemeldt. Han udviklede et posttraumatisk stress-syndrom. Sagen blev anerkendt efter indstilling fra Erhvervssygdomsudvalget, der lagde vægt på, at skadelidte havde været udsat for adskillige stærkt psykisk belastende begivenheder som lokomotivfører og havde udviklet posttraumatisk stress-syndrom med angstsymptomer, flash-backfænomener (mareridt) og undvigelsesadfærd.

Eksempel 31

En socialpædagog havde siden 1963 arbejdet med psykisk handicappede, primært med psykisk handicappede mænd. Skadelidte havde fået anerkendt tre voldsepisoder som ulykkestilfælde. 1 1992 blev et psykisk traume anerkendt som et ulykkestilfælde med erstatning formén. Arbejdsskadestyrelsen anerkendte ikke den psykiske lidelse som erhvervssygdom. Erhvervssygdomsudvalget lagde i indstillingen vægt på, at skadelidte ikke siden hændelsen i 1992, der allerede var anerkendt som et ulykkestilfælde, havde været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende voldsomme oplevelser i et omfang, der kunne medføre en varig psykisk lidelse. Udvalget lagde endvidere vægt på, at der ikke var beskrevet psykiske følger udover, hvad der allerede var blevet erstattet som følge af de anerkendte ulykkestilfælde.

Eksempel 32

En plejer havde været ansat på psykiatrisk plejehjem siden 1978 som fast nattevagt. I de senere år havde han været alene på nattevagt. To episoder var anmeldt og anerkendt som ulykkestilfælde. I marts 1992 blev han sparket af en truende og udskældende patient.

Hændelsen blev anerkendt som et ulykkestilfælde uden erstatningsberettigende følger. Efter denne episode fik skadelidte voldsomme angstanfald, grædeture og angst for mørke. Han påbegyndte arbejdet igen i juni 1992.1 1994 var der voldsepisoder, hvor kollegerne var involveret, og skadelidte fik det igen dårligt og begyndte at drikke. Lidelsen blev ikke anerkendt som en erhvervssygdom. Erhvervssygdomsudvalget lagde i indstillingen vægt på, at begivenheden i 1992 var anerkendt som et ulykkestilfælde, og at skadelidte i 1992 udviklede symptomer på en posttraumatisk stress-tilstand, der blev kompliceret af et overforbrug af alkohol. Tilstanden var forbigående, men skadelidte havde et tilbagefald i 1994 i forbindelse med vold/trusselsepisoder over for kolleger. Udvalget lagde vægt på, at der ikke i forbindelse med tilbagefaldet var dokumenteret et relevant psykisk traume.

6. GODTGØRELSE FOR MÉN

Méngraden fastsættes i samarbejde med Arbejdsskadestyrelsens lægekonsulent i overensstemmelse med § 33 i lov om sikring mod følger af arbejdsskade og Arbejdsskadestyrelsens méntabel.

7. ERSTATNING FOR ERHVERVSEVNETAB

Erstatning for tab af erhvervsevne fastsættes i overensstemmelse med § 32 i lov om sikring mod følger af arbejdsskade og Arbejdsskadestyrelsens vejledning om erstatning for tab af erhvervsevne.

BILAG

AKUT BELASTNINGSREAKTION

WHO's internationale sygdomsklassifikation nr. 10
(ICD 10).

A: Udsættelse for exceptionel svær fysisk eller psykisk belastning af katastrofekarakter.

B: Reaktionen opstår umiddelbart inden for en time efterfulgt af symptomer:

1: Symptomer som ved generaliseret angsttilstand.

2: (a) tilbagetrukkethed
(b) bevidsthedsindsnævring
(c) desorientering
(d) vrede eller verbal aggressivitet
(e) fortvivlelse eller håbløshed
(f) overdreven eller formålsløs hyperaktivitet
(g) ubehersket og overdreven sorgreaktion i forhold til kulturel baggrund

C: Symptomerne aftager hurtigt

1: mindre end 8 timer ved forbigående belastning
2: mindre end 48 timer ved bestående belastning

D: Anden psykisk lidelse udelukkes.

POSTTRAUMATISK BELASTNINGSREAKTION

A: Tidligere udsættelse for exceptionel svær belastning af katastrofekarakter

B: (1) tilbagevendende genoplevelse af traumet i „flash-backs“, påtrængende erindringer eller mareridt

eller

(2) stærkt ubehag ved udsættelse for omstændigheder, der minder om traumet

C: Undgåelse af alt, der minder om traumet.

D: (1) delvis, eventuel fuld amnesi (fortrængning) af den traumatiske oplevelse

eller

(2) vedvarende symptomer på psykisk overfølsomhed eller alarmberedskab herunder mindst to af følgende:

(a) ind- og gennemsovningsbesvær

(b) irritabilitet eller vredesudbrud

(c) koncentrationsbesvær

(d) hypervigilitet (væren på vagt)

(e) tilbøjelighed til at fare sammen

E: Optræder inden for 6 måneder efter den traumatiske oplevelse.

PERSONLIGHEDSÆNDRING EFTER KATASTROFE-OPLEVELSE

A: Vedvarende personlighedsændring efter udsættelse for exceptionel belastning (KZ-lejr, tortur, krigshandling, naturkatastrofe). Symptomerne vil typisk opstå efter nogle måneder eller i forløbet efter en posttraumatisk stress-reaktion.

B: To eller flere af følgende symptomer skal være opfyldt:

(1) f j endtlig eller mistroisk holdning

(2) social isolationstendens

(3) tomheds- eller håbløshedsfølelse

(4) kronisk anspændthed eller vagtsomhed

(5) følelse af fremmedgjorthed

C: Påvirkning af dagliglivsfunktioner, af velbefindende og/eller af omgivelserne.

D: Varighed i 2 år eller mere. Diagnosen kan først stilles, efter at der har været symptomer i 2 år.

E: Ingen tidligere påfaldende personlighedstræk.

F: Ikke forbundet med anden psykisk lidelse, undtagen evt. posttraumatisk belastningssyndrom.

G: Organisk ætiologi udelukkes.